

৩২২১

Nanda Mohan
Talukdar
CLASS V

শ্রীদত্তিনাথ কলিতা প্রণীত।

তেজপুর।

১৮৪৮ শক। ১৯২৬

প্রথম সংস্করণ।

মূল্য ॥০ আধলি এটি মাথোন।

বৰ্ত্তমান যুগ-সমস্ৰা আৰু সমাজ-সমস্ৰাব
স্বামীমাংসা জানিব খোজে যদি

দীপ্তি

এখন আজিয়েই কিনি পঢ়ক।

আইদেউহঁতক জাতীয় আদৰ্শত গঢ়ি জাতীয় জীৱনৰ
গঢ় লগাব খুজিলে ততালিকে এখন

সতী কাহিনী

উপহাৰ দিওক।

আপোনাৰ লবাক কৰ্মী সন্তান কৰিব খোজে যদি
অক্লান্ত কৰ্মী

চন্দ্ৰনাথ শৰ্ম্মাৰ বিস্তৃত জীৱনী

কৰ্ম্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ

পঢ়িবলৈ দিয়ক

উপহাৰ।

শ্ৰী নন্দ মোহন তালুকদাৰ

বৰনগৰ হাইস্কুল

৫৮ জানুৱাৰী

১৮৮৫

নিবেদন ।

“বহুৰাব” বহু খাই আৰু “বগব” বগব লগাই বাইজ-সকল “বহুৰপীৰ” ৰূপ চাবলৈ সাজু হৈছে বুলি অনুমান কৰি আজি তাকো সজাই পৰাই উলিয়াই দিয়া হ’ল। ইতি পূৰ্বে “বহুৰপীয়ে” “সাহিত্য-সন্মিলন”, “ছাত্ৰ সন্মিলন”, “তেজপুৰ অ, ভা, উ, সা, সভা” আৰু “সাৰস্বৎ সভাত” তাৰ বেলেগ ৰূপ দেখুৱাই আহিছে, আৰু “বাঁহীৰ” স্মৃতি নাচি-বাগি, “মিলন”-মন্দিৰৰ অভ্যন্তৰত সোমাই কেইবাটাও ৰূপেৰে বহুতৰ লগত সাক্ষাৎ কৰি থৈছে। সেই কাৰণে “বহুৰপী” বাইজৰ একেবাবেই অপৰিচিত নহয়। এতিয়া সকলোখিনি ৰূপ একেলগে দেখুৱাবলৈ তাক বাইজৰ ওচৰলৈ পঠিওৱা হ’ল; ৰূপ দেখি বাইজসকল তৃপ্ত হলেই তাৰ প্ৰতিপালক কৃতার্থ হ’ব। কিয়নো, বাইজ সন্তুষ্ট হলেই বহুৰপীৰ মোনা ভৰিব, লগে লগে অলমতি বিস্তৰেণেতি।

কেতেকীবাৰী, তেজপুৰ ।

আহিন, ১৮৪৮ শক ।

নিবেদক—

ব্ৰাহ্মকাৰ ।

অৰ্পণ ।

যি জনৰ সৰূপদেশ আৰু সাহায্যই গ্ৰন্থকাৰৰ ছাত্ৰ
জীৱনৰ আয়ুস বঢ়াইছিল, যাৰ গোটেই পৰিয়ালৰ
কৰুণাদ্ৰ শুল্কবাহি বোগ শয্যাতে লিখকক
শান্তিৰে ৰাখিছিল, যাৰ অশেষ অনুগ্ৰহৰ
এই চিৰ-দৰিদ্ৰ গ্ৰন্থকাৰ চিৰঞ্জীৱী, সেই
মহানুভৱ

অশেষ শ্ৰদ্ধাভাজন
শ্ৰীযুক্ত ব্ৰহ্মানন্দ বৰকাকতি ডাঙ্গৰীয়াৰ
কৰ-কমলত
এই নিঃকিনৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধাৰ সামান্য নিদৰ্শন-স্বৰূপে

বহুৰূপী ।

অৰ্পিত হ'ল

তেজপুৰ,
আহিন. ১৮৪৮ শক ।

}

বিনীত নিবেদক—
গ্ৰন্থকাৰ ।

সূচী।

বিষয়	পিঠি
১। বহুকপী	২
২। ঈশবব নতুন কপ	৫
৩। কার্তিকচন্দ্র আত্মজীবনী	৮
৪। প্রাদুর্ভাৱিক	১৮
৫। দেশোদ্ধাবক মহাসভা	২৪
৬। বিফল সুন্দৰী	২৮
৭। বি, এ, পাচ	৩৫
৮। অসমীয়াৰ গোবৰ	৪৭
৯। বগীৰ দৰা	৫১
১০। ভকতৰ পৰিণাম	৫৭
১১। উন্নতিৰ উপায়	৬৩
১২। মতা নে তিকতা	৬৯
১৩। জাতবন্ধা	৭৪
১৪। ছদ্মীয়া	৭৬

(১)

মই ভট্টাচাৰ্য্যৰ লৰা,
ইংৰাজী বঙ্গলা পঢ়া,

এশ একুৰি ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ
কিতাপ মুখস্থ কৰা।

(২)

মোৰ কপালত মস্ত ফোঁট,
মূৰত টিকনি গোট,

ডাঙ্গৰ মানুহ দেখিলে আগত
মাটিত লোট-সোট।

(৩)

মোক নাভাবিবা কম,
যৈণীৰ ওপৰত যম,

স্ত্রী-স্বাধীনতাৰ বক্তৃতাত কিন্তু
কোনো নাই মোৰ সম।

(৪)

কিন্তু কটাৰী ধৰাৰা শিলে,
 তিকতা চলাৰা কিলে,
 যবৰ ভিতৰত এই বচন হে
 মোৰ মতেৰে মিলে ।

(৫)

মই বাল্য বিবাহ দেখি,
 কৰোঁ প্ৰতিবাদ লেখি,
 নিজে হ'লে বিচাৰোঁ গোৰী,
 আন্দুলীত বছৰ লেখি ।

(৬)

মই সমাজৰ আগত হ'লে,
 জলপান খাবলৈ ক'লে,
 অটাইকে কওঁ— ফুৰা গাৰে
 গাখীৰ টুপিহে চলে ।

(৭)

কিন্তু আনে নজনাকই,
 ডাক বজলালৈ গৈ,
 পাৰোঁ আহিব “ফাউল-কাৰি,”
 ফটিকা টুপিও লৈ ।

(৮)

মই পৰৰ যেতিয়া পাওঁ,
 জ্বৰৰ গাৰেও খাওঁ,
 (কিন্তু) আলহী দেখিলে পিচ ছুৰাৰে দি
 বাজলৈ ওলাই যাওঁ ।

(৯)

মই গাৰ'ৰ মানুহক ডৰোঁ,
 দেখিলেই সন্ধ্যা কৰোঁ,
 দক্ষিণা ফেৰাৰ মূৰ মৰিলে
 কেনেকৈ নো বাক তৰোঁ !

(১০)

মই যদিও শাস্ত্ৰ জানো,
 ধনৰ ফাললৈ টানো,
 শাস্ত্ৰতকৈও ধনৰ মোনাটো
 গধুৰ বুলি মানো ।

(১১)

মই দেখিলে লোকৰ দায়,
 স্মৃতিৰ বচন গাই,
 পৰাচিত কৰি আনো ধন
 তাৰেই কেইদিন মান যায় ।

(১২)

যদি নিজেই দোষী হওঁ
স্মৃতি সামৰি থওঁ,
ডাঙ্গৰক দোষে নোছোৱে বুলি
বচন উলিয়াই লওঁ ।

(১৩)

মই বেদান্ত বোলোঁ সত্য,
মানো চাৰ্ব্বাকৰো তথ্য,
জাহাজত কিন্তু আল্লাক মানো
যদিও নহয় কথ্য ।

(১৪)

মই ঘোৰ কালীৰ ভক্ত,
দেখিলে পাঠাৰ বক্ত,
'ভগ্নী' হঁতৰ শুনিলে গান
ব্রাহ্ম ধৰ্ম্মাসক্ত ।

(১৫)

আকৌ বৈষ্ণৱ যেতিয়া পাওঁ,
নামৰ মহিমা গাওঁ,
ভোৰ তালৰ কোবত কাণৰ
কণামাকৰি সৰাও ।

(১৬)

মই মাৰোঁ—ডোমৰ লগত চিতল,
খুন্দোঁ—মৰীয়াৰ লগত পাতল,
তাপ দেখিলে তপত হওঁ,
পানী দেখিলে শাতল ।

(১৭)

এনে হেন পুৰুষ মই,
নকৰোঁ কাকো ভয়,
সময়ৰ সোঁতত ওপঙি ফুৰোঁ
য'তে-ত'তেই জয় ।

ঈশ্বৰ নতুন ৰূপ ।

ঘোষা—ঈশ্বৰ হ'ল বহুকপী প্রজাই খালে ভয় ।
পূজাৰ সমল গোটাই ফুৰোঁতেই জীৱন হ'ল ক্ষয় ।

পদ ।

তাহানিখন আছিল ঈশ্বৰ সত্য সুন্দৰ শিৱ,
একমেবাদ্বিতীয়ম্ আৰু সকলো জীৱৰ জীৱ ।
কালৰ সোঁতত এক হৈ থাকি খাবলৈ নেপোৱা হ'ল,
কামি হাড় কেইডাল ওলাই পৰিল নাড়ীও শুকাই গ'ল ।

উপায় নাপাই ধৰিলে কপ একুৰি তেৰ কোটি,
 অনাই বনাই ফুৰিলে ঘূৰি বিচাৰি বিচাৰি জুতি ।
 চিকুটি বাঁকুহি অন্ত কৰিলে দেখিলে মানুহক “চিধা,”
 চেপি-খুন্দি আদায় কৰিলে দিনো দহোটা সিধা ।
 কেতিয়াবা খালে পিঠা-গুড়ি, কেতিয়াবা চাউল-মাহ,
 কেতিয়াবা খালে ফটিকা-ভাং, কেতিয়াবা পাব-হাঁহ ।
 কেতিয়াবা খালে ঘিউ-মো, গাখীৰ গুৰেৰে কল,
 কেতিয়াবা পিলে কাৰবাব তেজ পাই কৰবাত ছল ।
 ছাগলী ম’হ হালে হালে কৰিলে কতনা পাব.
 কিমান কলহ পিলে মদ লেখ জোখ নাই তাৰ ।
 কেতিয়াবা বাতি টোপনি এৰিলে ‘বাইজী’ৰ নাচোন চাই,
 কেতিয়াবা আকৌ ধোবাং জুৰিলে ঘোঁটা সবহকৈ খাই ।
 কেতিয়াবা খালে মধুপৰ্ক, কেতিয়াবা খালে গুৱা,
 একোকে নাপাই কোনোবা দিনা ছপিলে জুহালৰ ধোঁৱা ।
 সুযোগ পালে মদ-মজ্জহ কুকুৰা-গাহৰি লৈ,
 ভিতৰ-সেৱাত মন মজালে গোপিনী লগত লৈ ।
 এনেকৈ থাকিল নানান কপেৰে পেটটো ভৰাই খাই,
 ভাবিলে দিন সুখতে যাব চিন্তাৰ প্ৰয়োজন নাই ।
 কিন্তু কি হ’ব ! দিনক দিনে সকলো ঢুকাই গ’ল,
 কলিৰ বলত দিনকাল গুচিল একোৱেই নিমিলা হ’ল ।
 পূজা-পাতল, যাগ-যজ্ঞ,—সকলো পৰিল তল,
 একুৰি তেৰ কোটি হৈও নোপোৱাত পৰিল ছল ।

সেইহে এতিয়া তৎ মৎ নাপাই লভিছে মানুহৰ গাত,
 নানান কপেৰে খাইছে ঘিহোক দুবেলা দুসাজ ভাত ।
 এজনক লভি ‘চিগাৰেট’ ছপি কাষ্ঠ-আসনত বহি,
 বিচাৰ কৰি দণ্ডিছে কাকো, খাইছে কাৰবাব খাহী ।
 ‘অনাহাৰী’ হৈ আহাৰ গোটাইছে বিচাৰি ভেঁটা ভাৰ,
 ‘নিমখ-হাৰামী’ নকৰে বোলে পায় খাবলৈ যাব ।
 এজনক লভি আইন মিলাই মিছাকৈ গোচৰ সাজি,
 লোকৰ টকা চপাই-কোঁচাই ভৰাইছে চন্দুক খাজি ।
 এজনক লভি লৈছে হাতত শাস্তি বন্ধকৰ দণ্ড,
 যাক ধৰে, তাক নেৰে কদাপি নকৰি লগতগু ।
 অনুচৰবৰ্গক লভি কৰিছে মহিষ বাহনৰ দূত,
 চকুৰ টিপতে টকা উলিওৱাৰ ক্ষমতা অদ্ভুত ।
 ইহঁতৰ হতুৱাই মতাক মাইকী, কুঠাৰক কৰাইছে কোৰ,
 লাভ দেখিলে সাধুকো বন্ধাইছে বুলি অঘাইটং চোৰ ।
 এজনক লভি কাৰবাব মাটি দিছে কাৰবাক বেচি,
 বিস্তাৰ কৰিছে পেটৰ পৰিধি পৰৰ অন্তৰে হেচি ।
 কল-কুঁহিয়াৰ, ঠুকীয়া তামোল, কিমান যে সান্ধী-ভাৰ,
 গোটাইছে নিতে নানা ফন্দিৰে কি তৎ পাবা তাৰ !
 এজনক লভি বাবু বোলাই লৈছে মাছিয়াত বহি,
 লোকৰ লেখাকে নকল কৰি মাৰিছে তলত চহি ।
 বজা চকু দেখিলে এওঁ ভৰিত দীঘল দি পৰে,
 হোজা মানুহক হাতত পালে ম’হতকৈও শিং চৰে ।

যেতিয়াই চোরা তেতিয়াই এওঁৰ দেখিবা পিচলৈ হাত,
তামোলৰ লগতে নিকি-আধলি নপৰি নাথাকে তাত।
এজনক লম্বি ভাং খাই গছৰ তলতে থাকে,
চলাই-ভুলাই সঙ্গী কৰে যাকে লগ পাই তাকে।
আক যে এনে কত কপেৰে খাইছে হাড় মূৰ খুলি,
দুখীয়া প্রজাই উপায় নাপাই কান্দে বিননি তুলি।
ইমান অৱতাবক তুষ্ট কৰোঁতে দেশ উঠিছে কঁপি,
বদৰিকাত লোৱাগৈ আশ্রয় তুলসীৰ মালা জপি।
সক নারত ইমানকৈ যেতিয়া পৰিছে ডাঙ্গৰ ভৰা,
তললৈ যাবলৈ পলম নাই বাম বাম বুলি তৰা।

কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰৰ আত্মজীৱনী।

(১)

মই কোন জানা জানো ? মোৰ নামটো কি ?
নাজানিলে থাকা শুনি কাণ পাতি দি।
মোৰ নামটো আছিল কাতি,
আইৰ নামটো চকতখাতী,
বোপাইৰ নামটো খৰেখোৱা খৰ নাকে কাণে,
কেনে গুণী আছিল তেওঁ আয়ে ভালকৈ জানে।

(২)

ডাঙ্গৰ হ'লত বোপায়ে মোক স্কুল এখনত দিলে,
নোৱাৰিলে কৰিব একো পণ্ডিতৰ গেমেহা কিলে।
বোপাই আছিল অঘাইটং চোৰ,
হ'ল তেওঁৰে প্ৰকৃতি মোৰ,
পৰীক্ষাত কিতাপ নকল কৰিয়েই সাৰিলোঁ। যেনে-তেনে,
তাৰ ফলত দেখিলোঁগৈ কলিকতাতখন কেনে।

(৩)

কিবা নতুন জন্তু হ'লোঁ। কলিকতাতখন পাই,
উৰি গ'ল ধুতি-চেলেং, চাপিল পটলুং টাই।
কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰলৈ নামটো সলাই,
পিচত উপাধিৰ নেগুৰ লগাই,
ফুৰি ফুৰিলোঁ, প্ৰক্সীৰে পূবাই হাজিৰা বহিৰ পাত ;
'ছইক্ষিৰ' বটল কঢ়িয়াওঁতেই লগুৱা পলাই ফাঁট।

(৪)

কিতাপ লুকুৱাই পৰীক্ষা-ঘৰত এফ্, এ, দিবলৈ গলোঁ,
প্ৰশ্ন দেখিয়েই হলোঁ। থৰ,
কিতাপত যে নাপাওঁ উত্তৰ,
য'ৰে ত'ৰে একো ডোখৰ দিলোঁ। ছবছ তুলি,
পৰীক্ষাৰ ফলত ওলাল মই 'ফেইল' হৈছো বুলি।

(৫)

আকৌ ওলালোঁ। কলিকতালৈ, ভাবিলোঁ। পঢ়িম বুলি,
পায়েই গলোঁ। ফটিকাৰ প্ৰেমত সকলো কথা ভুলি।
কোনোবা এঠাইত এদিন বাতি,
কাৰবাৰ কাষত হলোঁ। কাতি,
পিচ দিনাখন দুপৰলৈকে চেতনা নাছিল গাত ;
তাৰ ফলতেই কলেজত সোমোৱাৰ মৰিল সকলো বাট।

(৬)

বিপদৰ লগলৈ বিপদ আহে সকলো মানুহে কয় ;
মোৰ ভাগ্যতো ঘটিল সেয়ে আছিল যিহলৈ ভয়।
সিন্ধিৰ মুখত বোপাইক পাই,
বগা ঘৰত যোগালে ঠাই,
মোৰ যে এতিয়া হুইস্কি টোপাৰো দামটো পাবলৈ নাই,
বহুতো ঘূৰি পালোঁগৈ শেহত লোকেলবোৰ্ডত ঠাই।

(৭)

অলপ দিনতে ওলাল বহুতো ধন ঘটিবৰ বুধি,
চাহাবী 'মেজাজত' চলিলোঁ। কেনে চাবাচোন লোকক সুধি।
কুলি-চাপ্ৰাছীক মাৰিলোঁ। ঢকা,
উলিয়াই ললোঁ। মদৰ টকা ;
মাহে মাহে পুৰণি খেদাই নতুনক চপাই ললে। ;
অলপ দিনতে লোকেলবোৰ্ডৰ নপতা ফুকন হলোঁ।।

(৮)

এটা বছৰ লোকেলবোৰ্ডৰ আছিলোঁ। কেবাগী হৈ,
আব্কাৰীৰ গোটেই মহল উদবস্থ কৰি লৈ।
দিনক দিনে বাঢ়িল ভেম,
বুলিলোঁ। আটাইকে ষ্টুপিড্ ডেম্
কিন্তু এদিন নোৱাৰিলোঁ। টকা নিয়াৰ জীণ,
তাৰ ফলতে চিলিম ছিগিল, হলোঁ। চাকৰি-হীন।

(৯)

কি যে লেঠা ! মদৰ দোকানত বাকীৰ সুবিধা গ'ল,
মোক দেখিলে গাভৰুহঁতেও চকু পোন্দোৱা হ'ল।
চহা মানুহক বন্ধু বুলি,
কৰিলোঁ। কত যে কোলাকুলি,
তথাপি মদৰ খবৰুফেবাই উলিওৱা হ'ল টান,
অনাই বনাই ফুৰিলোঁ। বহুত, বিচাৰি উপায় আন।

(১০)

পালোঁ। এখন মধ্য-ইংৰাজী প্ৰাইভেট স্কুলৰ গম,
চেফ্ৰেটৰীও পুৰণি বন্ধু, মদ-মন্ত্ৰহৰ যম।
হেড্ মাষ্টৰৰ কামটো শূন্য,
শুনি ভাবিলোঁ। মোৰেই পুণ্য,
হেঁচি-ঠেলি বহু প্ৰবন্ধে মূৰটো স্তমুৱাই ললোঁ,
বন্ধুৰ কৃপাত বোৰ্ডিঙৰো চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট হলোঁ।।

(১১)

এতিয়া মই কেইবাটাও কাম বন্ধা নিয়মত কৰোঁ ;—
বাতি পুৱালেই আইন শ্ৰেণীত উপস্থিত হ'বলৈ ল'ৰোঁ ।

দুপৰীয়া ল'ৰা পঢ়াওঁ,

সন্ধিয়া মন মদত মজাওঁ,

সাৰী পিন্ধাই নচুৱাওঁ ছাত্ৰ, বজাই কেবাটীন-টিন,
এনেকৈয়ে সুখে দুখে যাবলৈ ধৰিলে দিন ।

(১২)

বহুবৰ শেহত কলিকতাত উকীলৰ পৰীক্ষা দি,
প্ৰশ্ন দেখিয়েই ধাতু উৰিল, ক'লে বা হ'ব কি ?

যদিও লিখা নহল ভাল,

এৰি কাপোৰৰ পাতিলোঁ জাল,

আটাই কেইজন পৰীক্ষকক কৰিলোঁ বন্দী তাত,
সেই দেখিহে একে বাৰতে উঠিলোঁ পৰীক্ষাত ।

(১৩)

এতিয়া মই উকীল হ'লোঁ, পৰোৱা নকৰোঁ কাকো,
চহৰৰ মাজত ঘৰ সাজি মহা ফস্তিবে থাকোঁ ।

কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰ ফুকন নাম,

শুনিলেই মানুহৰ বয় ঘাম,

সুবিধা পালে দুয়ো পক্ষৰে গোচৰত টকা খাওঁ,
পোৱা টকা এৰি নো কিয় দুখীয়া হ'বলৈ যাওঁ ?

(১৪)

ভোজ খুৱাই 'ভোট' গোটাই কৰি নানান ফিকিৰ,
মেম্বৰ হ'লোঁ। লোকেলবোৰ্ড, মিউনিচিপেলিটীৰ ।

উপকাৰিতা কানি-ভাঙৰ,

ফটিকাৰ গুণ কিমান ডাঙৰ,

বুজাই বুজাই বক্তৃতা দিলোঁ। হাটে-বজাৰে গৈ ;
গবৰ্ণমেণ্টেও শলাগ ল'লে তাতে তুষ্ট হৈ ।

(১৫)

যদিও বোপাইৰ আছিল নাম বুলি অঘাইটং চোৰ,
কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰৰ লগত তেওঁ। নোৱাৰে দিব জোৰ ?

মোৰ সমান ডাঙৰ কোন !

ভবাৰ মাজত যেনে জোন,

মোৰ কথাৰে আটাইয়ে পাতে, তেও নপৰে ওৰ,
আলি খাৱৈয়েও ধন্য মানে লভিলে পৰশ মোৰ ।

(১৬)

এটা কথা কোৱাই নাই, কবলৈ লাগে ড'ৰ,
ঘৰৰ ঘৈণী আছিল মোতকৈ এঘাৰ বছৰ বৰ ।

মই যেতিয়া পূৰ্ণ ডেকা,

ঘৈণীৰ তেতিয়া কঁকাল বেঁকা,

আটাইয়ে নিন্দে ল'ব খুজিলেই দ্বিতীয় বিবাহৰ নাম,
দুয়ো কুল বাখি চলাই ভাবিলোঁ। বুধিয়ক মানুহৰ কাম ।

(১৭)

সেই হে সুৰা-সুন্দৰী লৈ পাতিলেঁ। এখন সত্ৰ,
অধিকাৰ হৈ বহিলেঁ। তাত, চপালেঁ। বহুতো ভক্ত।
গাৰ্ভো চহকী মানুহ মাতি,
মন্ত্ৰ দিলেঁ। শিষ্য পাতি,
সবহকৈ কৰ আদায় কৰি দেখালেঁ। ত্যাগৰ বাট,
বানপ্ৰস্থী হলেই শেহত নিদিয়াত পৰিলেঁ। মাত।

(১৮)

এনেকৈয়ে সত্ৰ চলালেঁ। পঞ্চমকাৰ লৈ,
প্ৰেম কৰিলেঁ। দণ্ডবিধিয়ে ছুব নোৱৰাকৈ।
তিকতাৰ যেতিয়া লাগে গোচৰ,
পোনেই মোৰ চাপে ওচৰ,
বিনামূল্যে চলাওঁ গোচৰ, মোক্কেল খানাত ৰাখি,
সময় বুজি নিজেও দিওঁ মিছামিছিকৈ সাক্ষী।

(১৯)

এতিয়া মোৰ অভাব কিহৰ ? কালৈ কৰিম ভয় ?
চাৰিও ফালে মোৰেই মাথোন জয়-জয় ময়-ময়।
ওকালতিত ওলাই ধন,
মজলিচত মুগ্ধ মন,
মোকদ্দমা বঢ়াবৰ বাবে নানা উপায়ত ধৰোঁ,
নহলে বাক কোৱাচোন কোৱা কিনো উপায়ে তৰোঁ।

(২০)

তৰণী পঠিয়াই তৰণি হেৰুৱাই গাৰ্ভ মানুহক আনি,
গোচৰৰ গুণ বখানি বখানি বুজাওঁ বৰকৈ টানি।
নোহোৱা নোপজা গোচৰ পকাই,
কৰোঁ। প্ৰমাণ সাক্ষী শিকাই,
ফুটুকাৰ ফেনে যেয়ে যি পাওক, মোৰ তো মোনা ভৰে,
আজি কালি তো মিছা গোচৰত মোকেহে উকীল ধৰে।

(২১)

যদিও মোৰ লৰাৰ শিক্ষা চতুৰ্থ শ্ৰেণীতে শেষ,
মদ-মত্তহত উঠিছে পকি, ঘৰত নাথাকে লেশ।
চন্দুক ভাঙে মাজে মাজে,
ৰাতি কটাই বাজে বাজে,
কাৰবাক দিবলৈ জ্যাকেট সাৰী, সোণৰ আঙঠি কিনে,
কি নো কৰিবা ! 'বাপকা বেটা,' ময়ো তো আছিলোঁ। তেনে !

(২২)

ছোৱালীজনীয়ে স্বাধীন হৈ লৈছে আপোন বাট,
দৰা যেতিয়া পাবলৈ নাই, কিনো মাতিবা তাত !
চলক যেয়ে যেনেকৈ পায়,
চকু দিবলৈও সময় নাই,
ডেকা কালত চেকা লগাত দোষেই বা দিওঁ কিয় ?
ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাতেই ইচ্ছা জনো, যেনেকুৱা তেওঁৰ প্ৰিয়

(২৩)

সেই কাৰণে সকলোলৈকে দিছে। এতিয়া পাচ,
ফটিকা খাই পেটটো ভৰাই দিনো খেলিছে। তাচ।

লেজিচ্ লেটিভ্ কাউন্সিলৰ,
পাৰোঁ যদিহে হ'ব মেম্বৰ,
তেনে হলেই হ'ব মনটো বৰফৰ দৰে জুৰ,
খিতাপ এটা যদিহে পাওঁ হ'ব কামনা পূৰ।

(২৪)

মদ কানিৰ প্ৰচলন তেতিয়া বাধ্যতামূলক কৰি,
কৰিম প্ৰস্তাব তাঁত-শালবোৰ পেলাবৰ নিমিত্তে পুৰি।
অসমীয়া ভাষাৰ চিতা সাজি,
লিখকবিলাকক পেলাম ভাজি,
এই সঙ্কল্প সকৰে পৰা থৈছে। মনত বাখি,
সিহঁতে মোকো পেংলাই কৰে ! আনলৈ কিটো বাকী ?

(২৫)

আসামত আছে য'তে যিমান সভা-সমিতিৰ বংশ,
নাপাতে মোক সভাপতি, কৰিম সকলো ধ্বংস।
মোৰেই যদি যশ নাগায়,
কি হ'ব সেইবোৰ থাকি জীয়াই,
তাতে য'ত 'বাইজী' নাই বোলেনে তাকো সভা ?
ফটিকাৰ তো গোন্ধেই নাই, আৰু নো কিডাল পাবা ?

(২৬)

তাঁতশালে তিকতাবিলাকক দিছে বহুতো কষ্ট,
দিনৰ দিনটো তাঁতত বহি চেহেৰা হৈছে নষ্ট।
উঠাই দিলে তাঁতৰ শাল,
তিকতাই মোক পাব ভাল,
বঙ্গালী সাৰীৰ পৰশ পাই ওফন্দি উঠিব বুক,
বং ধেমালিত সময় কটাই লভিব পৰম সুখ।

(২৭)

অসমীয়াৰ পৰিচয় ফেৰা কানি! ভাগ্যতেই আছে,
তাকো যদি উঠাব লাগিল কি নো থাকিব পাচে ?
ফটিকা টুপিও ল'লে লগত,
হ'ব দেশৰ উন্নতি মহৎ,
তাকো নুবুজে, আমাৰ মানুহ ইমান অশিক্ষিত !
মেম্বৰ হ'লে সাধিম নিশ্চয় এই ফেৰা দেশৰ হিত।

(২৮)

তেতিয়া বাইজৰ হ'ব মঙ্গল, বাঢ়িব তেজ-বল,
চৰকাৰৰ যবৰ ভঁৰাল ভৰিব, উন্নতিৰ ব'ব ঢল।
বজা-প্ৰজা তুষ্ট হ'ব,
মোৰ থিয়াতি কাললৈ ব'ব,
মোৰ প্ৰতাপত শতুকহঁতৰ নুঘুৰি নাথাকে মূৰ,
গবৰ্ণমেণ্টেও খাতিৰ কৰিব পাতি ৰায় বাহাদুৰ।

(২৯)

যেয়ে কৰিব হকা-বধা এইবোৰ কাৰ্য্যত মোৰ,
 বাজদ্রোহত পেলাই সিহঁতৰ পেলাম তেনেয়ে ওৰ।
 সাজি পাৰি সাক্ষী কম,
 যেনেকৈ হওক 'জেলত' থম,
 সকলোৱেই চিনিব কেনে কাৰ্ত্তিক ফুকন মই,
 দেখোঁচোন বাক কোন নো থাকে মোক নকৰি ভয়।

প্রান্ত-তাত্ত্বিক।

(১)

প্রান্ততত্ত্বৰ খোলা বহাই ভাজিছে। বিবিধ পিঠা,
 খাই যোৱা অসমীয়া, লগাই যোৱা মিঠা।
 পুৰণি পুথিৰ পিঠাগুৰি,
 খুন্দি লৈছে। ডলাত ভৰি,
 মিলাই দিছে তিল-মিঠৈ, খালে পাবা জুতি,
 এবাৰ তাৰ বাগী লাগিলে নোৱাৰা যাব উঠি।

(২)

যি যি বিষয়ৰ তথ্য একো বিচাৰি পাবলৈ নাই,
 তাৰো উপায় কৰিছে। নিজে শাস্ত্ৰ ভাগৰত চাই।
 ধোৱা চান্দত কিমান পুথি,
 চোৱাচোন সোৱা আছে উঠি,
 নিজে লিখি সজাই থৈছে। পুৰণি লিখকৰ নামে,
 কোনে বাখিব! চলাম মোৰ নাও পানীয়ে বামে।

(৩)

নতুন কৰি পুৰণিক চলাম কৰি খুঁত নাইকিয়া,
 গাভৰু সজাই বাপেকে দিয়ে যেনেকৈ বুঢ়ীক বিয়া।
 কাৰ ঘৰত আছে পটা,
 আছে কি তাত আঁক-বাঁক কটা,
 বান্ধনীৰ লগত পিৰীতি লগাই তাৰো লৈছে। গম,
 প্রান্ততত্ত্বৰ ওজা ময়েই, নহ'ও জানিবা কম।

(৪)

প্রান্ততত্ত্বৰ প্ৰেত কাৰ্য্য সকলো থৈছে। কৰি,
 কত তথ্য বাহিৰ হৈছে লাগে নে আঁতি-গুৰি?
 থকাত দিছে। নতুন বং,
 নথকাতো সাজিছে। চং,
 দুটা এটা নমুনা দিও তাতেই বুজি লোৱা।?
 প্রান্ততাত্ত্বিক হওঁনে নহওঁ নিজেই বিচাৰি কোঁৱা।

(৫)

নিউটনে মাধ্যাকর্ষণ পোনতে উলিয়াই দিলে,
ভাস্কৰাচাৰ্য্যৰ মতো দেখিছে। তেওঁৰ লগতেই মিলে।
নিউটনৰ তথ্য শিকি,
ভাস্কৰাচাৰ্য্যই থলে লিখি,
এয়েই হৈছে আচল কথা, কৰিছে। উদ্ধাৰ মই,
কালিদাসেও নাটক লিখিলে চেক্সপীয়ৰ পঢ়ি লই।

(৬)

‘জেপেলিন’ দেখি কুবেৰে লৈছিল পুষ্পক বথখন গঢ়ি,
ভীম হৈছিল ভয়ানক বলী “চেণ্ডোৰ ডান্সেল” কৰি।
কলিকতীয়া “বাগান বাড়ী,”
দেখি বশিষ্ঠই হামৰাও কাঢ়ি,
সন্ধ্যাচলত আশ্রম পাতিছিল অকম্পতীবে গৈ,
আজৰিৰ দিন কটাইছিল তাতে “হাৰমোনিয়ামটো” লৈ।

(৭)

শঙ্কৰ গৈছিল পশ্চিমলৈ চৰিত্ৰ পুথিয়ে কয়,
উলিয়াইছিল বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম, গীত-পদ-অভিনয়।
ইয়াতে পাবা সোপাই কথা,
মধুপৰ্কৰ সম্ভাৰ যথা,
পশ্চিম মানে যে, কলিকতা তাত তো সংশয় নাই,
ঘূৰিছিল তাতে ‘ষ্টাৰ মিনাৰ্ভাত’ দিনো থিয়েটাৰ চাই,

(৮)

দিনো দিনো থিয়েটাৰ চাওঁতে মনত বৈ গ’ল স্মৃতি,
কৃষ্ণলীলাৰ অভিনয় চাওঁতে প্রেমত ঘূৰি গ’ল মূৰ।
ঘূৰি আহি ভাওনা পাতি,
গোটেই দেশখন পেলালে ছাতি,
বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম প্রচাৰ কৰিলে বেলে জাহাজে ঘূৰি,
এতেকে শঙ্কৰৰ সকলো কাৰ্য্যৰ “ষ্টাৰ-মিনাৰ্ভাই” গুৰি।

(৯)

তাৰ পিচত ঠাকুৰ কবিৰ গীতাঞ্জলি খন পঢ়ি,
শঙ্কৰ-মাধৱে বচিলে গীত অলপ লৰচৰ কৰি।
“পেটেল বিলৰ” কথা শুনি,
শঙ্কৰ দেৱে মনত গুণি,
কোচ-চিলাৰায়ৰ লগত দিলে ভতিজা জীয়েকৰ বিয়া,
তাকে দেখিয়েই হ’ল মানুহবোৰ জাতকুল নাইকিয়া।

(১০)

মহাত্মা-গান্ধীৰ অসহযোগ আন্দোলনৰ ফলত,
কৰিলে তেওঁ আৰ্য্য-অনাৰ্য্য সকলো জাতৰে ভকত
কাঠৰ যঁতৰত সূতা পকাই,
সেইহে হ’বলা কাপোৰ বোৱাই,
অসহযোগৰ কেন্দ্ৰ পাতিছিল তাঁতীকুছিলৈ গৈ,
কিমান কথা পালা এতিয়া চোৱাঁচোন দৰিয়াপ বৈ। (১)

(১) ষ্টাৰ মিনাৰ্ভা, গীতাঞ্জলি, পেটেল বিল আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ বয়স কিমান?—টীকা।

(১১)

কলিকতাত জয়মতীৰ যাত্ৰা-অভিনয় চাই,
 শিৱসাগৰৰ জয়মতীয়ে এবিলে নগ্নৰ কায়।
 বাজপুতনাত মৈদাম হ'ল,
 সেইহে নাম জয়পুৰ ৰ'ল,
 বুৰঞ্জীৰ এনে মূল্যবান কথা জানিছিল কোনে বাক ?
 কোৱাচোন এতিয়া মোতকৈ বিজ্ঞ আছে নে
 কোনোবা আক ?

(১২)

পশ্চিমীয়াই ভাৰতবাসীক ইণ্ডিয়ান জাতত তোলে,
 বে'ড ইণ্ডিয়ান আমেৰিকাৰ অসভ্য জাতিক বোলে।
 ছয়োৰে মিলব এনে চিন,
 দেখি কোনে বুলিব ভিন,
 নিশ্চয় কিবা ভিতৰ সম্বন্ধ ছয়োটা জাতিৰে আছে,
 গমি-পিটিকি নোপোৱা যদি ছুৰিবা আমাক পাচে।

(১৩)

ছয়োটা জাতিয়ে কাণেৰে শুনে, মুখেৰে আহাৰ খায়,
 নাকেৰে লয় গন্ধ, আক চকুৰে সৈতে চায়।
 হাতেৰে ধৰে, ভৰিৰে লৰে,
 কাণে মূৰে অলঙ্কাৰ আঁবে,
 নাথালে লাগে পেটত ভোক, শুনেই টোপনি আহে,
 পানী লাগিলে ছয়োটা জাতিয়ে কুহুৰ কুহুবকৈ কাহে।

(১৪)

আক কিমান দেখিবা মিল দকৈ গামি চালে,
 ছয়োৰে মূৰ ডিগ্ৰিৰ ওপৰত ভৰিহাল তলৰ ফালে।
 বুঢ়া-মেঠাই পাতে মেল,
 লৰাই হাঁহে খেল খেল,
 কেচুৱাই কান্দে তেৰাঁ তেৰাঁ, ডেকাই পাতে বিয়া,
 ছয়ো জাতিৰে মৰা মানুহ দেখা নাইকিয়া জীয়া।

(১৫)

ভাৰতবাসী যে আমেৰিকাৰ বে'ড ইণ্ডিয়ানৰ বংশ,
 কাৰবাৰ মনত আছে নে বাক কিবা সন্দেহৰ অংশ? (২)
 প্রত্নতত্ত্বৰ এনে মোঁচাক
 আছে ভৰি মোৰ গোটেই খুঁপাক,
 বিহকে লাগে তাকেই পাবা, নাই অলপো ভয়,
 মনত ৰাখিবা অটাইতকৈ ডাঙ্গৰ প্রত্নতাত্ত্বিক মই।

(২) আনৰ মনত থাকিলেও “শ্ৰীচৈতন্যদেৱ” লিখকৰ মনত নিশ্চয়
 নাই। ইতি—টীকা।

দেশোদ্ধাবকৰ মহাসভাৰ নতুন অধিবেশন ।

(১)

উজনি-নামনিৰ দেশোদ্ধাবকৰ পুঠি-খলিহা-বোঁ,
মিলিল আকোঁ, উঠিল দেশত নতুন উছাহৰ চোঁ ।
অভ্যর্থনা-সমিতি পাতি বিষয়া ললে বাছি,
ডাকত গ'ল নিমন্ত্ৰণৰ ছপোৱা চিঠিৰ পাচি ।
সভাৰ কাৰণে বভা সাজি পুতিলে কলৰ পুলি,
থকা মেলাৰ দিহা কৰিলে বাইজৰ পঁচা তুলি ।
অভ্যাগতৰ আগমন হ'ল যেন পৰুৱাৰ লালী,
তলটিয়াবৰ দপ দপনিত কঁপিল চৰ্কাৰী আলি ।
সভাপতিক আগবঢ়ালে পিন্ধাই দি ফুলৰ মালা,
জয়-ধ্বনিৰ জম্বুক-নাদত কাণ হৈ গ'ল কলা ।

(২)

সভামণ্ডপত চাওঁৰ ওপৰত আছিল মাচিয়া পতা,
তাতে সোমাই খাজ খাই পৰিল সভাপতি বৰমতা ।
আগত থকা একোখন মাচিয়াই একোজন দৰ্শক গিলি,
অজগৰ থকা দি থাকিল পৰি ইখনে সিখনে মিলি ।
দৰ্শক মণ্ডলীক কিনো চাবা ! বাঙতে ৰূপ চৰা !
কেনোবা আছিল দীঘল, কোনো পথালিফালে বঢ়া ।

কেনোবা আছিল গাই-মুৱা, কাৰো বা নাকটো খৰা,
কাৰো বা মুখ আছিল তেনেয়ে ডাঢ়িয়ে-গোঁফে ভৰা
কোনোৰ মুখত পাউডাৰ ঘঁহা, চকুত চচমা অঁটা,
কোনোৰ মূৰত দীঘল টিকনি, কোনোৰ 'এলবাৰ্ট' কটা ।
কোনোৰ মূৰত আছিল হেট, ডিঙিত লগোৱা 'টাই',
চলং পলং কৈ ওলাইছিল আহি বটলৰ কিবা খাই ।
কোনোৰ কঁকালত গাৰুৰ গিলিপ, কোনোৰ চুৰিয়া অঁৰা,
কোনোৰ উৰ্শ্যাল ভেকেতা-ভেকেত কিবাৰ গোন্ধেৰে ভৰা ।
কোনোৰ মূৰত মথুৰা-পাগ, কোনোৰ নাছিল চুলি,
কোনোৱে লৈছিল চেলেং-খনীয়া কান্ধৰ ওপৰত তুলি ।
এনেকৈয়েই ভাগে ভাগে গ'ল বভা-তল ভৰি
দেশোদ্ধাবকৰ মহা সভা থিয় হ'ল চালি ধৰি ।
ভেঁ-পোঁ-পোঁ ভেঁ-পোঁ-পোঁ বাজি উঠিল বাত,
আবন্তুণ-গীতে যোগালে শ্ৰৱণেন্দ্ৰিয়ৰ খাত ।
তাৰ পাচত আদৰা সভাৰ সভাপতিজন উঠি,
বন্দী কৰিলে অভ্যাগতক কথাৰ লাঙিজাল গুঠি ।
তেওঁ বহিলত ঘাইজন পতিৰ বকিবৰ সময় হ'ল,
অভিভাষণটো চৰ্ব্বণ কৰোঁতেই, পূৰা এঘণ্টা গ'ল
সম্পাদকে ধৰিলে দাঙি বাৰ্ষিক কাৰ্য্যৰ সাৰ,
আয়-ব্যয়ৰ হিচাপত ওলাল বিয়োগ চিনৰ ভাৰ ।
বক্তৃতা দিওঁতে তিনিওৰে আছিল গহীন গম্ভীৰ বাণী
শুকান ডিঙি জীপ ধৰাওতে ঢুকাল একলহ পানী ।

আগ বেলাৰ আগ কথা ইমান খিনিতে থৈ,
শতালে খন্তেক সকলো মিলি চাউল-সিজোৱা লৈ।

(৩)

আবেলি বেলিকা বভাতললৈ আহিল সকলো ঘূৰি,
থিয় কৰিলে বাজন বাজন প্ৰস্তাৱ কেইবা বুৰি।
নমুনা যথা :—“গবৰ্ণমেণ্টৰ গুণ বশন্তা গাই,
“লোৱা হওক ডাঙৰ চাকৰি, নহলে উপায় নাই।”
“ভাং-কানিৰ দাম বঢ়াবলৈ গবৰ্ণমেণ্টক খাটি,
বখা যাওক কানীয়া-ভগুৱাৰ ঘি আছে ঘটি-বাটি।”
“গাৱেঁ গাৱেঁ মানুহক বুজাই পঞ্চায়ত পতা হওক,
উকীল-তবনীৰ বানচফেৰা বাইজৰ হাতত বওক।”
“এৰি মূগাৰ সূতা কাটি কপাহৰ খেতিত ধৰি,
ঘৰে ঘৰে কাপোৰ বওক বিদেশী বৰ্জজন কৰি।
“গাৱেঁ গাৱেঁ বুজোৱা হওক গুচে কেনেকৈ ৰোগ।”
“লৰা-বুঢ়া আটায়ে দিওক সাহিত্যৰ উন্নতিত যোগ।”
“উলিওৱা হওক ছাপাখানাত জাতীয় গীত-পদ মাৰি,
“গজোৱা হওক বুৰঞ্জীৰ মুখত প্ৰত্নতত্ত্বৰ ডাটি।”
“কৰা হওক অসমীয়া পাঠকবৰ্গৰ সৃষ্টি।”
বৰমূৰীয়াৰ মূৰত হওক বৃহৎ উপাধিৰ বৃষ্টি।”
ইত্যাদি ইত্যাদি কত প্ৰস্তাব হ’ল তাত দাঙি ধৰা,
প্ৰত্যেকটোতে হ’ল তৰ্ক ইংৰাজী বগলা ভৰা।

মেজৰ অভাবত হাতৰ তলুৱাত ভুকুৱাই বক্তৃতা দিলে,
তৰ্ক শাস্ত্ৰ তহিলং কৰি বস উলিয়াই পিলে।
ফোঁপাই-জোঁপাই বহিল শেহত সকলো বাক্যবীৰ,
হাতচাপৰিৰ কোঢ়ালৰ মাজত প্ৰস্তাব হৈ গ’ল স্থিৰ।

(৪)

প্ৰস্তাব-মতে কাৰ্য্য হবলৈ হাতত নাছিল পুঁজি,
কৰিলে ঠিক ধন গোটাৰ বাইজসকলক খুজি।
এহালিচা পাতনি পাতি ক’লে এজনে উঠি,
শুনি ওলাল দান দিবলৈ বহুতে মেলি মুঠি।
হাতত যদিও নাছিল কাৰো, দিবৰো নাছিল মন,
হাত চাপৰিৰ লোভত ওলাল পিচত দিবলৈ ধন।
টকাৰ পৰা হেজাবলৈকে কৰিলে বাইজে চহি,
কেইবা হাজাৰো টকাৰ হিচাপত ভৰি গ’ল মস্ত বহি।
তাৰ পিচত চাহৰ মেলত সকলো মিলিল গৈ,
‘বসগোৱা’ ‘সন্দেশ’ ভৰালে উঠিব নোৱৰাকৈ।
বাটিয়ে বাটিয়ে চাহ-পানী খাই উৰ্মাৰেবে মুখ মচি,
তামোলৰ মোকোৰা মুখত ভৰাই গ’ল ঘৰলৈ গুচি।

(৫)

যথাৱতে সম্পন্ন হৈ গ’ল, দেশোদ্ধাৰকৰ সভা,
কেইবা দিনলৈ উঠিল বাজি দেশৰ উন্নতিৰ দবা।
বাতৰি কাকতে আহাৰ পালে কাৰ্য্য-তালিকাখন,
দৰ্শকে ভৰিলে ৰেল-জাহাজত অহা যোৱা কৰাৰ ধন।

ঘৰলৈ গৈয়েই জাপত সোমাল কাৰে বা সাধ্য তোলে !
 এবছৰলৈ কপ্তি মাৰি ঘোঁট ঘোঁটকৈ শুলে ।
 সম্পাদকৰ আজোৰ পিজোৰ সকলো সহ কৰি,
 দিম বোলা ধন থাকিল সোমাই দাতাব চন্দুকত পৰি ।
 প্রস্তাববিলাক থাকিল সোমাই বহিব পাতবোৰ ভৰি,
 সভাৰ কাৰ্য্য সূঁৱৰি বাইজ বোলাহে হৰি হৰি ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰী ।

ইণ্ডিয়া অফিচৰ কমাৰ শালত
 বিলাতী ধাতুৰ বিলাতী পাগত,
 গঢ়িলে কপহী মণ্টেণ্ড-চেম্‌ছ-ফড্
 দুজনে হাতুৰী পিটি ;

সুন্দ-উপসুন্দ বধৰ কাৰণে
 তাহানি গঢ়িছিল যিটি ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰী নামেৰে কপহী
 ওলাই দিবলৈ ভাও,

বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰীৰ বং সনা মুখ,
 ডঁহা চকুজুৰি দেখি গুচে দুখ,
 মূগা চুলিটাৰ কেঁকোৰা-কেঁকুৰি
 বতাহত ধেমালি কৰে,

ইন্দ্র-ধনু যেন আচল খনিয়ে
 চকু জাল মাৰি ধৰে ।

কপহীক লৈ শিয়ান বাঢ়ৈয়ে
 সাগৰত মেলিলে নাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰী সাগৰ বগাই,
 চৌ তুলি তুলি খলক লগাই

বমক্-জমক্ আচল উৰাই
 উজাই আহিল ধীৰে,
 সাগৰৰ পাৰ কঁপাই তুলিলে
 দৰ্শক মণ্ডলীৰ ভিৰে ।

“বিফৰ্ম আহিছে” “বিফৰ্ম আহিছে”
 চৌপাশে উঠিল বাও,

বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰীৰ মুখ দেখা পাই,
 মজিল কতনা তাৰ সীমা নাই;
 শিয়াল-কঁটহীয়া চুমাৰ লোভত
 কতই এবিলে ভাত;
 প্রেমৰ বসেবে হৃদয় ভবিল
 হবিল মুখৰ মাত।
 কাৰ্য্য সিদ্ধি দেখি যুগল বাটেয়ে
 ভাৰতত চপালে নাও;
 বাজিল বাত ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

দুজন এজনে সন্দেহেৰে চাই
 কলে-“সন্ধান হোৱা হেৰা ভাই”,
 চগা পৰা দৰে পৰি নমৰিবা
 ৰূপহীত সঁজাত নাই,
 ভিতৰি ফোপোলা কোৱাভাতুৰীয়া
 থৈছে ছালেৰে চাই।
 আপুনি বুজিবা যেতিয়া মজিবা
 খাবা সকলোৰে শাও,
 নালাগে বজাব ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

অঁতৰি পলাল সন্দেহীৰ দল,
 চাপিকুচি গ'ল প্রেমিক সকল,
 বিফৰ্মে হাঁহিলে মিচিকি মিচিকি
 গপতে আপোন মনে;
 চেনেহ চুমাৰ টপাটপ্ “আৰাজত”
 ধুমুহা উঠিল যনে।
 নগৰে নগৰে সুন্দৰী বিফৰ্মে
 চলালে সবুট পাও;
 বাজিল বাত ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ।

বিফৰ্মৰ চকু পিৰিক-পাবাক,
 দেখি পাণি-প্রার্থী হ'ল জাক জাক,
 বিফৰ্ম জনকে ঘোষণা কৰিলে
 জিলাই জিলাই যাকে
 অধিক প্রজাই ভোট দি বাছিব,
 বিফৰ্মে বৰিব তাকে।
 পণ শুনি লৈ প্রত্যেকে ভাবিলে :—
 “তেরেই মাৰিলে দাওঁ,”
 বাজিল বাত ধিনিকি-ধিন্দাও,
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

গোটেই দেশতে হ'ল ভুলশুল,
 ভোট, ভোট, ভোট—উঠিল কল্লোল,
 ছরাবে ছরাবে ভোট্ ভোটনি মাথেঁ।
 বাইজ মোক দিয়া ভোট ;
 নিশ্চয় বোরাম গোটেই দেশত
 উন্নতির নতুন সোঁত ।

ভোটব কাৰণে বক্তৃতা জুৰিলে
 গোঁফত দি দি টাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

ভোটব নিমিত্তে টঙনাটঙনি,
 কত ভোজ-ভাত, ইননি-বিননি ;
 পাহাৰী ভোটক তলত পেলালে
 ইবাব বিফৰ্ম ভোটে ;
 ব'তেই কপহী ত'তেই ইদবে
 কন্দলে খোপনি পোতে ।

ভোটব কাৰণে প্রার্থীসকলে
 প্রথমে দেখিলে গাওঁ ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

জিলাই জিলাই নোয়াই-ধুয়াই,
 দিলে একোজন ভোটে উলিয়াই,
 বব বেশা পিন্ধি ব্রমক্-জমক্,
 ভেমত ওফন্দিল হিয়া ;
 পাঁচ পাওরব পবিণয় যথা
 হ'ল বিফৰ্মব বিয়া ।

চোল-খোল-পেঁপা বাজিল সমানে,
 আকাশত উঠিল বাও ;—
 ধিনিকি-ধিন্দাও ধিনিকি-ধিন্দাও,
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বব হৈ বিফৰ্ম বিলাতী মেমব
 নাম পালে ব্লেচ্ছ অথবা 'মেম্-বব',
 ওলাল সকলো বাইজৰ ধনোৰে
 নিজৰ জোলোঙা ভৰি,
 বেল জাহাজতে ফুৰিলে বগাই
 Honey moon enjoy কৰি ।

ভেবা লাগি ব'ল ভোটাবসকল,
 দেখি মেম্ববৰ ভাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

লাহ-বিলাহৰ ন ন সাজ কৰি,
 দিওঁতে নতুন গহনা গাঁঠৰি,
 ভাবে ভাবে ধন কেনিবা উৰিল,
 ভঁৰাল উদং হ'ল;
 ৰূপহীৰ মন যোগাওঁতে যোগাওঁতে
 পোতৰ টকাও গ'ল।
 যিমানৈই হ'ল ধনৰ নাটনি
 বিকৰ্ণৰ চৰিল ভাও,
 বাজিল বাত ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

গতি-গোত্র দেখি কেনোবা হতাশ,
 কোনো বা হাঁহিছে পিন্ধি প্রেম-পাশ
 কোনোৱে কৈছে :— “নালাগে ইজনো
 খেদোৱা চুলিত ধৰি,”
 কোনোৱে কৈছে বিকৰ্ণক বাখিগ
 বুকৰ বান্ধে কৰি।”
 কোনোৱে কৈছে “বিকৰ্ণ-প্ৰেমিকৰ
 ভেটিত গজিব লাও,
 শত্ৰুৱে বজাব ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।”

বি, এ, পাচ। *

(১)

মই নহওঁ গক, নহওঁ হাতী, নহও কাছ-মাছ,
 মানুহ নামৰ দ্বিপদ জন্তু, বি, এ, পৰীক্ষাত ‘পাচ’।
 কোনোবা এদিন দুপৰ বাতি,
 প্ৰথম স্পৰ্শ কৰিলোঁ মাটি,
 উপজিয়েই তাৰিলোঁ বোপাইক পুন্সাম নবকৰ পৰা,
 আই-বোপাইৰ কৰিলোঁ হিয়া বস্ত্ৰত উপচি পৰা।

(২)

বুজন হৈ পঢ়াশালিত পঢ়িলোঁ ছপোৱা পুথি,
 ইংৰাজী স্কুলত ভৰ্ত্তি হলোঁ তলৰ পৰীক্ষাত উঠি।
 ইংৰাজী স্কুলৰ বতাহ পাই,
 হোটেলেত ললোঁ থকাৰ ঠাই,
 গ'ল কেনিবা নগৰৰ বতাহত গাৰৰ মোটটো উৰি,
 সভ্য-ভব্য হৈ পৰিলোঁ নগৰৰ বাটত ঘূৰি।

লিখকৰ সহপাঠী আৰু সহকৰ্মী শ্ৰীযুক্ত বনেন্দ্ৰকুমাৰ বৰুৱা বি, এৰ
 অনুৰোধ আৰু সঙ্কেত মতে লিখা।—লিখক।

(৩)

এনেকৈয়ে লাহে লাহে কেইবা বছৰো গ'ল,
গাৰ বংটোৰ বাহিৰে বাকী সকলো নতুন হ'ল।—
বছৰে বছৰে বুজন হলোঁ,
নতুন নতুন মাজ পাৰ ললোঁ,
নতুন নতুন ফেশ্যনত কাটিলোঁ। মাহে দুবাৰকৈ চুলি,
ভেমত বুকু ওফন্দি উঠিল কিবাটো হলে। বুলি।

(৪)

কিৰ্ কিৰায়া বিলাতি চুৰিয়াৰ পোন্ধ ওভোতাই মাৰি,
বুকু উলিয়াই কোটটো পিন্ধি, হাতত ঘৰিটো অঁবি,
সেওঁতা ফলা নুব ছুপিয়াই,
চিগাৰেটৰ ধোঁৱা উকুৱাই,
কুৰিলে। বাটত, গাটো নিজেই জোখত বঢ়া যেন পালোঁ,
খাজাখাজ য'ত যি পালোঁ। আটাইবোৰ জুতি চালোঁ।

(৫)

কাৰবাৰ এখন 'চাইক্ল' দেখিলেই যাওঁ পাকতে লৈ,
মজলিচ্ পাটো লগৰীয়াৰ আড্ডাত উপস্থিত হৈ।
বাতি থিয়েটৰ বাইনাচ চাওঁ,
কোনে গম পায় কলৈ যাওঁ,
যিহে বোৰ্ডিঙৰ চুপাৰিন্টেণ্ডেণ্ট সফাত্তে কোঁচ কোঁচ মাৰে,
আমি হেন ছাত্ৰক নলয় জোকাই, যদিও থাকে সাৰে।

(৬)

পুৱা উঠিলেই ওফন্দা পিঠাবে লাগে চাহ-পানী-টুপি,
পাইখানাৰ কাৰ্য্য সমাপ্ত নহয় নগলে চিগাৰেট ছপি।
“হাণ্টলি পামাৰ” থাকক জীয়াই,
জা-জলপানৰ নাটনি নাই,
লেঠা মুঠেই—লাহে লাহে নোমোৱাত পবিল জীণ,
টোপনি-গধুৰ হৈ কামোৰে মূৰটো বাতি-দিন।

(৭)

নাৰ্ভিগাৰ, ভাইব্রোনা আৰু আতঙ্কনিগ্ৰহ খাই,
কিমান টকা যে পানী কৰিলোঁ। তাৰ লেখ-জোখ নাই।
মূৰমূৰীয়াকৈ উঠে জ্বৰ,
স্কুল খতিও হয় খৰ,
তথাপি নোট মুখস্থ কৰি চুচৰি-বাগৰি গৈ,
এণ্ট্ৰেন্সৰ বিদ্বাত সবকি পৰিলোঁ। তিনি বাৰ 'এপিয়েৰ'
(appear) হৈ।

(৮)

এণ্ট্ৰেন্স পাচ কৰি মই বঙ্গত কুৰিলোঁ। নাচি,
বহুতো ওলাল শত্ৰুৰ হনলৈ নিজৰ ছোৱালী বাচি।
ভাবিলোঁ। মই বঙ্গালীহঁতে,
বিয়া কৰায়েই ধনবোৰ ঘটে,
অসমত যদিও নিয়ম নাই নকৈ চলালেই হ'ল,
মাছ নুবুলি জিজি বুলিলেই মাজতে দুয়ো কুল ব'ল।

(৯)

প্ৰস্তাব কৰিলে।—বাপেকে দিব অলঙ্কাৰ বিমান পাৰি,
সোণৰ খাক, চেমিজ-নাককুল, চিক্কৰ ব্লাউজ-সাবী।
নালাগে মোক টকা-কড়ি,
পালেই হ'ল এটা সোণৰ ঘৰি,
লগতে এজোৰ সোণৰ বিত চকু, বি, এলৈ পঢ়াৰ ধন,
অ' পাহৰিছিলোঁয়েই 'জকৰ' লাগিব আগতে বাইচাইক্লুথন।

(১০)

মোৰ প্ৰস্তাবৰ গঢ় দেখি বহুতে খালে ভয়,
এজনে মাথোন নিৰ্দিব্বাদে তাতেই দিলে হয়।
কণ্টাক আহিলে। লুকাই চাই,
দেখাত একো খতি-খুন নাই,
ভিতৰি কিবা আছিলও যদি নললে। একোৰে গম,
বি, এ, ত উঠিব পাবিলেই হয়, নিশ্চয় ই, এ, চি হ'ম।

(১১)

বিয়া কৰাই কলেজ ফেলালে।, ললে। ফটিকাৰ জুতি,
কলিকতাৰ চুক-কাণ বিলাকত ফুৰিলে। মজা লুটি।
নাচ-গান থিয়েটাৰ চাই,
পানৱালীৰ চাচি পান খাই,
মহা সুখেৰে দিন কটালে।, একোৰে অভাব নাই,
পবৰ ওপৰত পোৱা ধনৰ কোনে মুখলৈ চাই ?

(১২)

শত্ৰুৰক জনাওঁ টেলিগ্ৰাফ কৰি হলে ধন নাইকিয়া,
শঙ্কটজনক নৰিয়া হৈছে এশমান পঠিয়াই দিয়া।
বোপাইৰ পৰাও ফাকি দি আনো,
সময়ৰ শব সকলো জানো,
পঢ়া-শুনাও বি পাৰে। কৰে।, গাইড্ মুখস্থ কৰি,
কোনোবাৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হওঁ, থাকে। কোনোবাৰ পৰি।

(১৩)

এনেকৈয়ে শেহত মই কৰিলে। বি. এ. পাচ,
পুথি পঢ়িলে।, টেনিচ খেলিলে।, চালে। থিয়েটাৰ নাচ।
পাচ কৰি আহিলে। ঘূৰি,
ইফালে সিফালে ফুৰিলে। ফুৰি,
মনতে ভাবিলে। ই, এ, চি, হ'ম, নকৰে। অগ্ন কাম,
বি, এ, যেতিয়া পাচ কৰিলে। কাৰ মুখলৈ চান।

(১৪)

মই এতিয়া শ্বেলিৰ কবিতা মুখস্থ মাতিব পাৰে। ;
মিল্টনৰ "প্যাবেডাইজ্ লষ্ট" এতোক কথাতে জাৰে।।
এৰিক্টোটেল, প্লেটাৰ উক্তি,
জৰ্মান-ফ্ৰান্সৰ শাসন চুক্তি,
বঙা মহীৰে অ'কিয়াই থৈছে। কিতাপত বাখি চিন,
বুৰঞ্জীত পাৰে। দেখুৱাই দিব এলিজাবেথৰ দিন।

(১৫)

গ্রীচ-বোম্ব ইতিহাস পঢ়িছোঁ, জানো চিজাবৰ নাম,
শিকিছোঁ হৈছিল কবাচী-বিপ্লবত কি কি ডাঙ্গৰ কাম।

মিছৰ দেশৰ প্ৰভুত্বত্ব,

পঢ়িছোঁ কাকতত কৰি যত্ন,

নোপোলিয়ানৰ জীৱনী পঢ়িছোঁ বাতিটো পুৰি তেল,

তুই-একাকি মুগ্ধ কৰি ৰাখিছোঁ বাইবেল।

(১৬)

ৰামায়ণ-পুৰাণ মহাভাৰত/মুখ ই শুনিছোঁ গোৱা,
লাজৰ কথা বি, এত উঠি সেইবোৰ হাতেৰে ছোৱা।

সংস্কৃত ভাষা দেখাতে মৰা,

সন্ময় নকট শিকাৰ পৰা,

সেইহে মই লোকে পঢ়িলোও দূৰতে কোচাওঁ নাক,

দেশৰ মঙ্গলৰ নিমিত্তে উচিত কবৰ দি থোৱা তাক।

(১৭)

অসমীয়া ভাষা যে ভাষাই নহয়, অসত্য মানুহৰ মাত,
বন্দৰ নহলে কোনো নো কৰিব কিতাপ বচনা তাত।

মুখ লিখকে কিতাপ বঢ়ে,

কেওঁ নিকিনে, চুকতে পঢ়ে,

তুই নিগনি পইতাচোৰা ইন্দুৰে মাগোন পঢ়ে,

মইতো আছাৰি দলিয়াই পেলাওঁ যদিহে হাতত পৰে।

(১৮)

(তাৰে) চিঠি এখন লিখিব খুজিলে সম্বোধন নহয় জোৰ,
এশ-একুৰি নিয়ম দেখিয়েই খজত খুৰি যায় মূৰ।

সেইহে মই একো নাচাই,

ইংৰাজীত চিঠি লিখোঁ সদায়,

ববলৈকো ইংৰাজীত লিখোঁ সময়ত ধন-বিত খুজি,

কাৰবাব হতুৱাই অনুবাদ কৰাই বোপায়ে লয়গৈ বুজি।

(১৯)

সাজ-পাৰত খোৱা-লোৱাত গুচিল পুৰণি কচি,

বিলাতী পানীয়ৰ স্পৰ্শ নহলে নহয় শৰীৰটো শুচি।

যদিও ক'লা বৰণ গাৰ,

মুখত য'হি লওঁ পাউডাৰ,

আটা চাই চাই বুকজ কৰি চাহাবটো হৈ পৰোঁ,

পটলুং নেকটাই হেট-কোট লগাই কেঁটটো তুলি ফুৰোঁ।

(২০)

বোপাইব আছিল বহুতো মাটি খেতি কৰিছিল তাত,

ৰাজহি-ততহি মাৰি খাইছিল দুবেলা দুসাজ ভাত।

টানকৈ ধৰি হাতৰ মুঠি,

তুই-এটকা থৈছিল পুতি,

মোৰ লগতেই সকলো চুকাল, মাটিবো এভাগ গ'ল,

যাব নোৱাৰিছে ! ভাবনা কিহৰ ! ই, এ, চি হলেই হ'ল।

(২১)

হলোঁ। মই মানুহ দেখিলে গভীৰ ভাবেৰে থকা,
গ্ৰেজুৱেট এৰি আনব লগত এৰিলোঁ। ফুৰা-চকা।
নুবুজে যি ইংৰাজী মাত,
ভদ্ৰতা কিটো থাকিব গাত ?
তাতে মই হাকিম হলেও এতিয়া পালে লাই,
গোচৰৰ বেলিকা নিদিব ভেঁটী, সমান চকুৰে চাই।

(২২)

শেহত বহুতো চাটিকিকেট আনিলোঁ। সংগ্ৰহ কৰি,
ই, এ, চি, হবলৈ দৰ্শান্ত দিলোঁ। বৰ চাহাবক ধৰি।
বুৰা-পকা যথেষ্ট হ'ল,
বাট-খবছেই বহুতো গ'ল,
কলত কিন্তু মোৰ কপালত নহ'ল ই, এ, চি হোৱা,
ইয়াতকৈ অবিচাৰ পাৰেনে হ'ব কোৱাচোন বাক কোৱা।

(২৩)

ই, এ, চি হোৱাৰ আশাৰ নুবত পানী এচলু দি,
ভানিলোঁ। হওঁ চব্‌ডেপুটি, নহলে কৰিম কি ?
বাচিলোঁ। কতক ভেঁটীৰ বোজা,
চালাম দিওঁ তেই হ'লো কুঁজা,
কি যে কপাল ! ইবাবো নহ'ল মনৰ কামনা পূৰ,
জীৱিকা আৰ্জ্জনৰ উপায় বিচাৰি চিন্তাত ঘূৰি গ'ল নুব।

(২৪)

ভাবিলোঁ। শেহত পঞ্চাচ টকায়া স্কুল, মাফ্টাবেই হওঁ।
আগলৈ যি হওক “পকেট এক্সপেন্সটো (pocket
expense) সম্প্ৰতি উলিয়াই লওঁ।
ইন্সপেক্টৰলৈ কৰিলোঁ। “এপ্লাই” (apply),
উত্তৰ পালে। “ভেকেঞ্চি” (vacancy) নাই,
মই হেন বি, এলৈ নোহোৱাত পৰিল স্কুল মাফ্টাবৰো কাম ?
কি হ'ব উপায় ! কেনেকৈ তৰিম, কাৰ কাষলৈ যাম ?

(২৫)

উপায় নাপাই ঘৈণীক পালে। শহুৰৰ ঘৰত নি,
টকা কেইশমান ধাব কৰিলোঁ। মাটি বন্ধকত দি।
তাৰে সৈতেই ঘূৰিলোঁ। দেশ,
বাট-খবছত সকলো শেষ,
তথাপি মোৰ কপালত নিমিলিল বিত্তাৰ জোখাৰে কাম,
‘অভাৰ্‌এইজ্’ (overage) হৈ নোহোৱা কৰিলে আগৰ
ফেৰাও দাম।

(২৬)

চাহ বাগিচাৰ চাকৰি বিচাৰি চাহাবৰ কাষলৈ গৈ,
চালাম দিলোঁ। ‘গুড্’ মৰ্ণিং, বুলি ধেমু ভিৰীয়া হৈ।
গ্ৰেজুৱেটবুলি চিনাকি পাই,
চাহাবে সুধিলে মোলৈ চাই,

কলিকতা যুনিভাৰ্চিটিৰ ভাইচ্ চেক্কেলৰ কোন ?
মই তো নাজানো নুব নখজুৰাই কি কৰিম কোৱাচোন ?

(২৭)

চাহাবে পুনৰ কৰিলে প্ৰশ্ন :— ডিগবই ক'ত কোৱা,
উত্তৰ দিলে :—মেট্ৰিকিউলেছ্যনত “জিৱ’গ্ৰাফি” নাই লোৱা।

চাহাবে তেতিয়া দিলে বিদায়,
ক’লে :—ইয়াত চাকৰি নাই

বিশেষকৈ মোৰ ডিজিট নাই যুনিভাৰ্চিটিৰ সাঁচ,
মোৰ ভলত কেনেকৈ খাটিবা তুমি যে বি, এ’ পাচ !

(২৮)

কেঞাৰ দোকানত হিচাপ-বন্ধকৰ চাকৰি ওলোৱা শুনি,
সেঁ। শৰীৰে ‘কেণ্ডিডেট’ (candidate) হলোঁ। বহুতো
আগ-পাচ গুণি।

হিচাপ এটা কেঞাই কৈ,
দিলে মোক লিখিবলৈ,

দেশীয় নিয়মে হিচাব ৰখা মোৰ যে অভ্যাস নাই,
ইংৰাজী মতেই লিখিলোঁ, কেঞাই হাঁহিলে তাকে চাই।

(২৯)

তাৰ পিচত এমোনৰ দাম পোন্ধৰ টকা হ’লে,
আট্টে সেৱত কিমান পৰিব মুখতে কবলৈ ক’লে।

হিচাপ কৰোঁতে ওলাল যাম,
তথাপি তাৰ নোলাল দাম,
উপায় নাপাই কাগজ এখনত ঐকিক নিয়মে কৰি,
দহ মিনিটত আট্টে সেৱৰ দামটো দিলোঁ ধৰি।

(৩০)

আক কেইটামান প্ৰশ্নৰ পিচত কেঞাই গহীনাই ক’লে :—
“বাবু, ইয়াত নহয় চাকৰি, বিচাৰা কোনোবা ফালে।

দেশী হিচাব জানে ধেয়ে,
ইয়াত চাকৰি পাব সেয়ে,

বি, এ, পাচৰ ইংৰাজীৰে মচলে দোকানৰ কাম,
বেয়া নাপাবা, যোৱা এতিয়া কৰিলোঁ বাম, বাম।

(৩১)

চাকৰিৰ আশা নিলগ হ’ল, এতিয়া কেনেকৈ তৰোঁ ?
বি, এ, পাচ হৈ কেনেকৈয়ে বা নাজলৰ কুটিত ধৰোঁ ?
মই হেন বি, এ,ৰ নুবুজে মোল,
গোটেই দেশখন ইমান ফুল (fool),

কোনোৱে কয় :—চাউল-ডাইলৰ দোকান এখনকে দিয়া,
কোনোৱে কয় :—খেতি কৰা, একো লাজ নাইকিয়া।

(৩২)

কাৰবাক যদি সাহায্য খোজোঁ হাল বাবলৈ কয়,
মুখ ইঁতৰ বিচাৰ নাইকিয়া বি, এ, পাচ যে মই।

হাকিমৰ কামটো পোৱা হলে
 বান্ধিলোঁ হেঁতেন হালে হালে,
 জেলত ভৰাই দিলোঁ হেঁতেন মনত বোৱাকৈ শিক্ষা।
 কি হ'ব ! কপাল ! সিহঁতৰ কামতে কৰাত পৰিছোঁ শিক্ষা।

(৩৩)

এতিয়া দেখিছোঁ। মিছাই মৰিলোঁ। কিতাপ মুখস্থ কৰি,
 ভাত যুটিও নোপোৱাত পৰিলোঁ। ইমান দূৰলৈ পঢ়ি।
 এনে দেশত ওপজাই ভুল,
 নুখ ই লুৰুজে জ্ঞানীৰ মোল,
 জানে মুঠেই হালখান বাই কেনেকৈ ভাতগাল খাব ?
 মৰা পৰিলোঁ ! ! এতিয়া মোৰ দিন কেনেকৈ যাব ?

(৩৪)

গৃহীণীক এৰিলোঁ। শত্ৰুৰ ঘৰত পুহিবৰ উপায় নাই,
 কোনে জানে ধৰত কেতিয়া পৈতৃক ভেটিও যায়।
 কি যে কষ্টত গৈছে দিন,
 পাবলৈ নোহোৱাত পৰিছে ঋণ,
 মানুহে দেখিলে বলিয়া বুলি ফিটিকাফিটিকি কৰে ;
 ঘৰৰ চুকতে দিনটো কটাওঁ চুক-তেকুলীৰ দৰে।

(৩৫)

এতিয়া মোৰ থকাৰ ভিতৰত দুহাজাৰ টকাৰ ধাৰ,
 উকষণিত ভগা ঘৰৰ খহি পৰিছে বাৰ।

ইকূল সিকূল দুয়োকূল গ'ল,
 জীৱনটোৱেই মহাতাৰ হ'ল,
 বাদ্ বাকী ব'ল মাগোন একালে বিবাহৰ ফাঁচ ;
 ইফালে পুৰণি দেহৰ জকাটো, উপাধি লি, এ, পাচ।

অসমীয়াৰ গৌৰৱ।

আমি অসমীয়া, আমি ডাঙ্গৰীয়া,
 আটাইতকৈ ডাঙ্গৰ জাতি ;
 কি কি লাগে কোৱা, লেখ কৰি লোৱা,
 নোপোৱা একোতে ঘাটি।—
 আমাৰে লুইতে লাখ লাখ মোন
 দিছে কঢ়িয়াই পানী,
 বুকতে লুকাই ঘৰিয়ালে কত
 খাইছে মানুহ টানি।
 আমাৰে পৰ্বতে শাৰী পাতি পাতি,
 জিলিকাই বাখিছে টিং ;
 আমাৰে হাবিত আছে ভৰি ভৰি
 হৰিণ ম'হৰ শিং।

আমাৰ বনত ঢেকীয়া পতয়াই
 তেজৰ পৰীক্ষা চায় ;
 আমাৰে ভালুকে বাটকৰা পালে
 নাকতে চুমাটো খায় ।
 আমাৰে গভিৰ চালেৰে কৰিছিল
 ভাৱানি যুঁজৰ ঢাল ;
 ডাঙৰ হাবিত ঘূৰিব লাগিছে
 আমাৰে হাতৰ পাল ।
 আমাৰে শিয়াল লোভেৰ পোহেৰ,
 ছাগলী পেটত ভৰি ;
 আমাৰ ফেঁটায়ে একেটা গোঁড়তে
 গৰু সিকলিয়া কৰি ।
 আমাৰ মেকুৰায়ে পোৰা মাছ খায়;
 কুকুৰে ঢেলেকে ছুৰা ;
 আমাৰ আলহীয়ে পিকেৰে বোলায়
 মজিয়া চোবাই গুৱা ।
 আমাৰ কুলিয়ে কুউ কুউ গায়,
 কৰে কাউৰায়ে কা ;
 আমাৰে ভকতে এ গটি পানীয়ে
 জানে দুই ল'ৰ গা ।
 আমাৰে কেচাই 'নিউ' বুলি দিয়ে
 বাতৰি দৈৱজ্ঞ হৈ ;

আমাৰে গোঁসায়ে শিষ্যক তৰায়,
 বৰপ্ৰণিফেৰা লৈ ।
 আমাৰ টোকোবাই যেনে বাহ সাজে
 পাবে নে সাজিব আনে ?
 আমাৰে বাপুৰে নপটি নুশুনি
 সকলো শাস্ত্ৰকে জানে ।
 আমাৰে মানুহ দুপৰ হলেও
 থাকে ফস্তি মাৰি শুই ;
 কান্দিব কৃপাত নোৱাৰা তুলিব
 যৰত লগায়ে জুই ।
 আমাৰ মানুহৰ সমান পবিত্ৰ
 পৃথিবীত দ্বিতীয় নাই,
 অজাতি মানুহৰ খুই পৰে বুলি
 ভেটিও এৰি থৈ যায় ।
 আমাৰ মানুহৰ দানৰ কাষত
 কৰ্ণৰো নহয় ঠাই ;
 পাৰ্চীৰ তিকতাক কেলেকুৱা আহি
 হাতত ধৰিলেই পায় ।
 আমাৰ লাছিতে মোগল খেদালে
 এতেকে আমিও বীৰ ;
 গাত বঙ্গ তেজ এতিয়াও আছে,
 কাটি চাব পাৰা শিৰ ।

আমাৰে শঙ্কৰ মাথৰে বোৱালে
 দেশত ধৰ্ম্মৰ স্মৃতি ;
 দুয়ো অসমীয়া আছিল যেতিয়া
 আমিও ধৰ্ম্মৰে খুটি ।
 আমাৰ নিচিনা হাজাৰ-বিজাৰ
 জাত কাৰ আছে কোৱা ;
 আমাৰ নিচিনা পৰক খটাই
 কাক নো দেখিছা খোৱা ?
 আমাৰ মানুহে ভাত নাপালেও
 নকৰে তালৈ কাণ ;
 বেপাৰ বাণিজ্য নীহ কাম (?) কৰি
 কিয় হেৰুৱাব মান !
 আমাৰে সকলো, আমাৰ গুণেৰে
 আছে চৌ-দিশ ছাতি ;
 আমি অসমীয়া, আমি ডাঙৰীয়া
 আটাইতকৈ ডাঙৰ জাতি ।

বগীৰ দৰা !

(১)

বগীৰ ৰূপৰ নাই তুল,
 গালত ফুলে গোলাপ ফুল,
 চকু দুটা পিৰিক-পাবাক,
 ওঠত হাঁহি ভৰা ;
 বিধিৰ বিধান ইমানতো
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(২)

বগীৰ অঙ্গ সকলো পূৰ,
 ডিগ্গিৰ ওপৰত আছিল মূৰ,
 সোঁ মাজতে আছিল কঁকাল,
 ভৰি মাটিলৈ পৰা,
 কেনেকৈ ক'বা কিয়নো বাক
 নোলাল বগীলৈ দৰা ?

(৩)

নাকৰ তলত মুখৰ বিন্ধা,
 কাষত চকু চস্মা পিন্ধা,

যুগল বাহু ওলমি আছিল
 ছফালে কান্ধৰ পৰা ;
 তেও নো বাক কিহৰ বাবে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ?

(৪)

বৈ বগীৰ পিঠিৰ ভাৰ,
 পিচত আছিল বাজহাড়,
 লোদোৰ-পোদৰ নিতম্ব আছিল
 ভৰত ওলমি পৰা ;
 খোজৰ নাচন বহুতে চালে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৫)

গাৰ বৰণ আছিল বগা,
 গলধন আছিল মূৰত লগা,
 ক'লা চুলিৰ নেঘেৰি খোপা,
 সোণত সূৰগা চৰা ;
 যি থকা উচিত আছিল যদিও
 নোলাল বগীলৈ দৰা !

(৬)

ব্লাউজ পিন্ধি বমক জমক,
 লগাইছিল লোকৰ চকুত চমক ;

ফিৰফিৰীয়া সাৰীৰে দেখাইছিল
 ঠগটো কঁকালৰ পৰা,
 দেখি যদিও মজিল বহুত,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৭)

শিক্ষাত বগীৰ নাই জোৰ,
 ফুৰিছে দেশত বহুত দূৰ,
 কিবা কিবি মহলাত উঠি
 আহিছে স্কুলৰ পৰা ;
 তথাপি অঁটা মনে পিঠিয়ে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৮)

পঢ়া-শুনা শেষ কৰি,
 বগীয়ে দিলে ঘৰত ভৰি,
 জোতা নহলে নোৱৰাত পৰিল
 কৰিব লৰা-চৰা ;
 দেখি কোনোৱেই আগ নাবাঢ়িল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৯)

(বগীয়ে) ভাঁত-সূতৰ নলয় নাম,
 ভাত বন্ধা লেতেৰা কাম,

কেনেকৈ কবিৰ ঘৰৰ বন,
কাপোৰ মলিয়ন কৰা ?
খান্‌চামা-বেহাৰা বখাৰ ভয়ত
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১০)

বগীৰ বৰবুৰ দেখিলেই উঠে জ্বৰ,
গা ধুবলৈ লাগিল ঘৰ,
তিয়নিখন মেলিবলৈকো
লাগিল লগুৱা লৰা ;
ভয়ত পলাল ভগৱন্ত,
নোলাল বগীলৈ দৰা !

(১১)

বগীৰ হাতত নভেলখনি,
শিবত কিবাৰ পিৰপিৰনি
কাপত ওলাল দীঘল চিঠি
আদি বসেবে ভৰা ;
সেইহে ওলাল অলেখ সজা,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১২)

নিতে নতুন বন্ধু চাপিল,
উপহাৰৰ লালী লাগিল,

চেঙেৰা বন্ধুৰে হ'ল ঘৰখন
দিনে-ৰাতিয়ে ভৰা ;
গান-বান্ধত / সকলো মজিল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৩)

মদৰ দোকানী, মটৰ-ড্ৰাইভাৰ,
উকীল-মোক্তাৰ, ফটোগ্ৰাফাৰ,
হিন্দু-ইচ্লাম্ খৃষ্টান চাপিল
চাৰিও ফালৰ পৰা ;
ধন-বস্তুৰ অভাব গুচিল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৪)

নতুন বন্ধুৰ লগত ফুৰি,
দেশ-বিদেশত আহিল ঘূৰি,
কত কি যে উপহাৰ চপাই
চন্দুকত দিলে ভৰা ;
শৰীৰ খীণাই শুকাই গ'ল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৫)

এনেকৈ গ'ল কেইবা বছৰ,
তথাপি বগীলৈ নোলাল বৰ,

বয়সতো পৰিল ইফালে
 একুৰি এঘাবৰ ভৰা ;
 উপহাৰ যদিও নহল বন্ধ,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৬)

এতিয়া বগী তেনেই ক্ষীণ,
 খালে নোবোৱাত পৰিল জীণ,
 বংচন্দীয়া সাজেও নাই
 যোঁৱন বাথিব পৰা ;
 সকলো ফন্দা বিফল হ'ল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৭)

সোঁতোৰা-সুতুৰি হ'ল গাল,
 খহটা হ'ল নিমজ ছাল,
 বুকু-পিঠি সমান হ'ল
 চকুও ঘোলা পৰা ;
 কি হব এতিয়া ? আগেয়ে যেতিয়া
 নোলাল বগীলৈ দৰা !

(১৮)

লাহে লাহে সকলো গ'ল,
 শৰীৰটো বোগৰ ভঁৰাল হ'ল,

ডেকেৰী বগী হ'ল এতিয়া
 ঢাৰীয়ে পাৰ্চীয়ে নেৰা ;
 বন্ধু সকলো আঁতৰি পৰিল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৯)

দৰব জাতিয়ে নিদিলে গুণ,
 পলাল কেনিবা বগীৰ ধুন,
 বগায়ে বোলে শিক্ষাৰ দোষতে
 পৰিলে এতিয়া মৰা ;
 বাইজে দেখিলে যমৰ বাহিৰে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

ভকতৰ পৰিণাম ।

(চিত্ৰগুপ্তৰ ডায়েৰীৰ টোকা)

(১)

সাধুবাম ভকত বৰভকত
 নাম গোৱাত ওজা,
 কপালত মস্ত মৃতিকাৰ ফোঁট
 ডিম্বিত মালাৰ বোজা ।
 কঁকালত চুৰিয়া কান্ধত গামোছা,
 গাত নিপিন্ধে চোলা,

পুৱা-গধূলি জুহালৰ দাঁতিত,
 পাতি লয় কানিব খোলা ।
 বাহিব ওলালেই এঘটি পানীৰে
 গাটো তিয়াই থয় ;
 সাতাম পুৰুষীয়া বঙা চুৰিয়া
 পিন্ধি হে আহাৰ লয় ।
 লগৰ ভকতৰ বাহিৰে আনৰ
 ভৰিও নিদিয়ৈ ছাঁত ;
 আঁতৰি ফুৰে ছুৰি ছুৰিকৈ
 বেহাৰ লাগিলে হাট ।
 কেনোবা মানুহ ঘৰলৈ আহিলে
 চোতালত বহাৰ ঠাই ;
 নিলগৰ পৰা তামোলখন দিয়ে
 ভালকৈ আগ-পিচ চাই ।
 আলহীয়ে যদি পানী বিচাৰে
 কচুপাতত হে পায় ;
 উঠি গলেও পানী ঢালিহে
 গছকে সিডোখৰ ঠাই ।
 ফুৰা গাৰে গুৱাও নাখায়
 নোসোমাই গোঁসাই-ঘৰ ;
 নাম গোৱালৈ নিমন্ত্ৰণ পালে হে
 হয় অলপমান লব ।

পৰৰ নাদৰ পানী নাখায়
 আন কি নিজেও তুলি ;
 আলি-খাৱৈৰ পচা পানীকে
 খায় পবিত্ৰ বুলি ।
 ঘৈণীয়েকৰ হাতে ভাত নাখায়
 সিওটো গোঁৱৰ ঘোষে ;
 কথাই কথাই গুৰুৰ শপত
 নোছাৰে তাত দোষে ।
 সাধুৱে কয়— তেওঁৰ সমান
 সাধু কোনোৱেই নাই ;
 সোঁ শৰীৰে স্বৰ্গলৈ যাব
 থাকিব আটায়ে চাই ।
 কাণে কাণে দিওঁ বাতৰি এটা
 কাকো নিদিবা জান ;
 বাতি ফুৰা দলতো সাধুক
 পোৱাটি নহয় টান ।
 পুৱাৰপৰা শোৱালৈকে
 মিছাকে মাথোন কয় ;
 কোনোবা কাচিও ভুলত হে যদি
 একেঘাৰ সঁচা হয় ।
 চল পালে বাতিয়েই খায়
 লোকৰ ছাগলী কাটি ;

একাদশাত আধা খুন্দা
কোমল চাউলৰ বাটি ।
পালে লগত আঠীয়া কল
অলপ জুলীয়া গুৰ ;
তাৰ ফলত তিন দিনলৈ
নপৰে পেটটো জুৰ ।
গাৰুৰ মেলত যাৰে পৰা
টোপোলা-টাপলি পায় ;
চকু মুদি দিয়ে সাধুৱে
তাৰ ফালেই বায় ।
পাগুলি পাগুলি কোৱাকে কৈ
ধৰ্ম্ম বথানে কিযে !
আনৰ লগত নুছুলে নাথালেই
সকলো ধৰ্ম্ম সিজে ।
ভকতনীহঁতক বাস লীলাৰ
বুজাই তত্ত্ব মথি ।
কানীয়া ভকতৰ সংসাৰ যুঁজত
ভেৰেঁই মহাৰথী ।

(২)

কালত সাধু নৰিয়া পৰিল
থাকিল ছমাহমান পৰি ;

ডাক্তৰৰ দৰৰ অশুচি বুলি
বাথিলে নিলগ কৰি ।
চুচৰি বাগৰি গাটো তিয়াই
মাৰে এচেলেক কানি ;
কেঁকাই-গেঁঠাই পেলাই এটোপা
পেটত পিঠাগুৰিৰ পানী ।
একেনৈয়েই লেলাই-ধেন্দাই
ধৰিলে নানান ভাজ ;
ভালো নহয়, একো প্ৰকাৰে
ধাতুও নহয় বাজ ।
এনেকৈ থাকোঁতে লেলাট ভুঞ্জি
মৰ আঁউসীৰ বাতি ;
কেটোৰ ক'লা যমদূত দুটাই
ল'লেহি বান্ধি-ছাটি ।
যমৰ ওচৰত কৰিলে হাজিৰ
চোঁচোৰাই বগৰাই নি ;
বিচাৰ কৰিলে যম বজাই
গোঁফত টাও দি দি ।
চিত্ৰগুপ্তৰ তালিকা চাই
শুনাতে শেহত বায় ;—
“ভকতৰ নাই আনবিলাক
মানুহৰ লগত ঠাই ।

গুজৰি-গুমৰি বক্তৃত্তা দিয়া দেশ উদ্ধাৰিম বুলি,
কামৰ নিমিত্তে পাঁচা আনা বাইজবপবা তুলি।

তাবেই কৰা দুৱাৰ-ঘৰ,
দেশ-বিদেশলৈ দিয়া লব,

দুবেলা দুসাজ খাবলৈ তাবেই উপায় উলিৱা আক,
তোমাৰ উন্নতি দেশৰ উন্নতিৰ অংশ নহয় নে বাক ?

(৩)

আকৌ চোৱা মাটিৰ জোখাই দেশত মানুহ নাই,
লোক সংখ্যা বৃদ্ধি কৰাই উন্নতি উপায় যাই।

(এতেকে) কেচুৱাৰ বিয়া দিয়া বঢ়াই,
বিয়া কৰাওক তিনি কুৰীয়াই,

কৰাবলৈ দিয়া ডেকা গাভৰুক বিমান মন যায় বিয়া,
বিমান পাৰা বাৰী-খাৰী বৰলাক চপাই দিয়া।

(৪)

তাৰ-পিচত শিকি বুজি খুজিলে ডাঙ্গৰ হ'ব,
কত কাল যে লাগিব তাত পাবে নে কোনোবাই ক'ব ?

এবা এতেকে শিক্ষা দীক্ষা,
সন্মান ল'বা কৰি ভিক্ষা,

নহলে ধন দি পৰাচিত হৈ ডিঙিত পিন্ধিবা জৰি,
একে দিনাই নাচিবা তুলি উন্নতিৰ শিৰত ভৰি।

(৫)

(আকৌ) উন্নত জাতিৰ সমাজ কদাপি নোৱাৰে থাকিব এক,
চুটিয়াই দিয়া উন্নতিৰ ঘোৰা বঢ়াই দিনকে লেখ।

দেৱতা মানুহ তেত্ৰিশ কোটি,
চিৰদিন আছে খুটি পুতি

অনাই বনাই ভাবতবৰ্ষৰ কঁপাইছে আকাশ-মাটি,
তেনে স্থলত নিচেই তাকৰ ছয়ত্ৰিশটা মাগোন জাতি।

(৬)

এতেকে লোৱা মানুহ মূৰি জাত নতুন কৈ বাঁটি,
পূবাই লোৱা তেত্ৰিশ কোটি ছয়ত্ৰিশক ভাঙ্গি-পাতি।

দীঘল নকা কাৰবাক পাতি,
কাৰবাৰ লোৱা নাকটে! কাটি,

গজোৱা কাৰবাৰ দীঘল নেগুৰ, গজোৱা কাৰবাৰ শিং,
মানুহ মূৰি জাত গঢ়িলেই উন্নতিৰ পাবা টিং।

(৭)

আক এটা কথা—বহি-শুই খোৱাই ডাঙ্গৰ মানুহৰ চিন,
এতেকে এবা যাৰ যি ব্যৱসায়, নহলে বুলিব হীন।

পেটৰ ভাত, কাপোৰ গাৰ,

বিদেশীক দিয়া যোগোৱাৰ ভাৰ,

তাঁত-মূত এৰি পিবালিত বহি তিকতাই বান্ধক খোপা,
হাল কোৰ এৰি মতাবিলাকে লওক পিছফালে জোপা।

(৮)

নাইবা থাকা ঠেঙ্গৰ ওপৰত ঠেংতুলি লৈ বহি,
ব'দ বতাহত কাম কৰা কিয়বা কষ্ট সহি ?

আনৰ ওপৰত ক্ষমতা জাৰি,
কৰা যেতিয়া ঘিমান পাৰি,

আনক নাপালে ঘৈণীক ধৰিয়েই শোধোৱা মাধমাৰ,
তেতিয়া নিশ্চয় হ'ব তোমাৰ উন্নতিৰ মুক্ত দাব।

(৯)

সজ আলোচনা পুৱা-গধূলি সভ্য সমাজৰ প্ৰথা,
পালিবা তাক আলচি পৰৰ জীয়াবী-বোৱাবীৰ কথা।

স্বাধীনতাৰ আদৰ্শ ধৰা,

যি হকে মন যায় তাকেই কৰা,

যুৱতী বন্ধু লৈ চিকাৰ কেম্পত কটাই আইগৈ বাতি
তেতিয়া তুমিও নিশ্চয় পাৰিবা হ'ব শিৰফুটা জাতি।

(১০)

বাবোৱাবী পূজা ঘিমান পাৰা সিমান বেচিকৈ পাতা,
হাজাৰে হাজাৰে খবচ কৰি ভাটীৰ বাইজী মাতা।

পঞ্চমকাৰ সাধন কৰি,

মোক্ষ লোৱা মুঠিত ভৰি

তেতিয়া তোমাক উন্নত বুলি নামানি থাকিব কোন ?

(অন্ততঃ) খেমটাৱালীয়ে তো ভদ্রলোক বুলি বৰ্ণাবতোমাৰ গুণ!

(১১)

নিজেও নিজক ডাঙ্গৰ ভাবিবা আনক ভাবিবা সৰু,
আদিপাঠ পঢ়ি পণ্ডিত হৈ আনক বুলিবা গৰু।

গহীন খোজেৰে বাটত বুলি,

মাতত মেঘৰ গাজনি তুলি,

ভাবিবা জগতত, তুমি হে মানুহ, পশুৰ নিচিনা আন,
তেতিয়া নিশ্চয় উন্নতি লভিবা পাবা সকলোৰে মান।

(১২)

নিজকে নিজে পবিত্ৰ বুলি আনক কৰিবা ঘি,
মানুহৰ আগত জিলিকাই ফুৰিবা ফোঁট লগুণৰ চিন।

অজাতি মানুহ খালত পৰি,

মৰিলে মৰক, যাবা আঁতৰি,

তথাপি নুহুবা, ছুলেই তোমাৰ মূৰত উঠিব পাপ,
তাকে নকৰিলে সভ্যতাৰ জখলাৰ পাবাগৈ ওপৰ খাপ।

(১৩)

আক এটা কথা, ইংৰাজ জাতিটো কিমান উন্নত চোৱা,
কি কি গুণত ডাঙ্গৰ হৈছে এবাৰ লেখকৈ লোৱা

প্ৰথম গুণ—বৰণ বগা,

দ্বিতীয়—মুখত চেলেউ লগা,

তৃতীয় পিন্ধা ঠেঙ্গা-টুপী, চতুৰ্থ মদৰ ভক্ত,

তুমিও কিয় নোলোৱা পাই উন্নতিৰ এনে তত্ত্ব ?

(১৪)

হ'ব পাবে, নোৱাৰা কৰিব গাৰ বংটো ভিন,
 গালে মুখে চুন সানি লোৱা, কোনেনো ধৰিব চিন ?
 পিতাক ফাদাৰ, মাতাক মাদাৰ,
 ভাতক বোলা ডিনাৰ-ছাপাৰ,
 বাটে ঘাটে ইংৰাজী বঢ়িয়াই ফুৰা ওফাইদাং মাৰি,
 একে বাতিয়েই পূবাব পাৰিবা ইংৰাজৰ লগত শাৰী।

(১৫)

একোটো যদি নোৱাৰা কৰিব লোৱা জুহালৰ দাঁতি,
 চপাই লোৱা কানিব টিকিবা কুঁহিয়াৰ কলৰ বাটি।
 কথাত বাজ্য ভাঙ্গা-পাতা।
 যি পাবা পৰব বদনাম বতা,
 চিপ্ৰাং খন্তি হাতত লৈ দিগ্বিজয় কৰা বাতি,
 তেতিয়া হ'লেও পাৰিবা নিশ্চয় হ'ব উন্নত জাতি।

মতা নে তিকতা ?

(১)

সত্য যুগত মতা-মাইকী তেনেই আছিল ভিন
 নিলগৰ পৰাই জিলিকি আছিল যাৰ যি বিলাক চিন।
 মতাৰ মুখত দীঘল ডাঢ়ি, নাকৰ তলত গোঁফৰ শাৰী
 টাও দি দি ম'হ শিল্পীয়াকৈ থৈছিল ঠিয় কৰি,
 মাটি কঁপিছিল পেলাইছিল যেতিয়া গমহ-গমহ কৈ ভৰি।

(২)

তিকতা বিলাকো তিকতা আছিল, কঁকালটো আছিল লাহী,
 মূৰত নাচিছিল দীঘল চুলি, ওঁঠত মিচিকি হাঁহি।
 মাতটো আছিল সোৱাদ ভৰা, তাতোকৈ সোৱাদ বন্ধা বঢ়া,
 সূতা কাটি কাপোৰ বৈছিল, ঘৰ খন আছিল চাই,
 পাক দিছিল নামৰ সুৰত গাখীৰ-খীৰাই খাই।

(৩)

তাৰ পাছত ছাপৰ ত্ৰেতাতে মতাবোৰ আছিল মতা,
 হাত ভৰি বোৰ লোহাৰ নিচিনা, কঁকালত টঙালি অঁটা
 হাতৰ মুঠিত ঢাল-ভৰোৱাল, চকুৰ দৃষ্টিত তাল-বেতাল,
 গলধন আছিল যাঁড়ৰ দৰে, মূৰত মথুৰা পাগ,
 কুস্তি কছৰত অস্ত্ৰ চালনাত বাঢ়িছিল ক্ৰমে আগ।

(৪)

পেটৰ অগ্নিও আছিল বেছি, খাইছিল একোটা গৰু,
 অন্ন-ব্যঞ্জন একো জনকেই লাগিছিল কেইবা চক ।
 গাত আছিল হাতীৰ বল, নাছিল ফাঁকি, অনায়াসে চল,
 বিবাদ হ'লে গাব বলেবে লৈছিল বিচাৰ কৰি,
 অযোগ্য জনক সমাজৰ পৰা উলিয়াই দিছিল ধৰি ।

(৫)

তিকা বিলাকে যব চলাইছিল, কৰিছিল বোৱা কটা,
 ভাত বান্ধি খাই মেল মাৰিছিল লৈ তামালৰ বঁটা ।
 ছয়ো হাতত পিন্ধিছিল খাক, কাণত কৰীয়া আঁৰি ছিল আৰু
 ডিঙিত পিন্ধিছিল মণি-মাদলী কপালত লৈছিল ফোঁট।
 সেঁ। মাজেদি সেওঁতা ফালি চুলিৰ ভাঙিছিল জোঁট ।
 মূৰ ঢাকিছিল ওৰণা লৈ, নূপুৰ পিন্ধিছিল নাচিবলৈ,
 মউ ঢালিছিল কথা-বতৰাত কুলিৰ মাতকো জিনি,
 খোজ দেখিলেই তিকা বুলি পাইছিল আটায়ে চিনি ।

(৬)

কলি যুগে বিধাতাৰ লগত উঠিল ফেপেৰি পাতি,
 তাৰ ফলত মতাবোৰে পেলালে ডাঢ়িবোৰ কাটি ।
 পেলাই দিলে ঢাল তবোৱাল, চুকত সোমাই শক্তি ঢুকাল,
 নোৱাৰাত পৰিল আগৰ খাণ্ড নিয়াব এতিয়া জীণ,
 অহিংসা-ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিলে হ'ই শক্তি-হীন ।

(৭)

পুৰুষৰ দেখি অগ্নিমান্দ্য তিকতাৰ বাঢ়িল পিত,
 মতাৰ ওপৰত হেতা-ওপৰা কৰাত লগালে চিত ।
 আবুৰ গ'ল কেনিবা উৰি, দিলে নতুনকৈ তৰ্ক জুৰি
 সিংহাসনত বহি চলালে একোখন দেশৰ কাজ,
 মতাৰ লগত ফেৰ পাতিলে পেলাই তিকতাৰ সাজ

(৮)

এনেকই আহি কুৰি শতিকাত ঘটিল সকলো লৰ,
 আগৰ দৰে ওলোৱা-সোমোৱাত ঘটিল আলকাল বৰ ।
 মতা-মাইকীৰ ল'ৰিল নাম, ওলট-পালট হৈ গ'ল কাম,
 মাইকীৰ পাছত জোপ লৈছে এতিয়া মতাৰ স্মৃথ,
 বাৰব জলঙা মাইকীৰ আশ্ৰয় দেখিলে মতাৰ স্মৃথ ।

(৯)

তিকতাৰ কথাৰে ভাবি ভাবি মতাও তিকতা হ'ল,
 কুমাৰী বাহৰ পোকৰ দৰে, যি আছিল সোপাই গ'ল ।
 পুৰুষে তিৰীৰ ৰূপত ভুলি, ভাবিলে স্মৃথ তাতেই বুলি,
 সেই হে নিজেও তিকতা হব'লৈ ফুৰিছে হামবাও কাঢ়ি,
 পুৰুষৰ চিন নিলগ কৰিছে যিমান দূৰলৈ পাৰি ।

(১০)

ডাঢ়ি-গোঁফ চাঁচি নিমজ কৰি হইছে তিকতা-মুৱা,
 পাণ্ডুৰি খহাই সেওঁতা ফালি চোবাই ফুৰিছে গুৱা ।

ধুতি চেলিং নে মেখেলা-বিহা, তাৰেই বা জানো পাবা দিহা ?

নিগৰ পৰা চালে দেখিবা ঠিক যেন লৰাৰ মাক,
তিকা সাজিয়েই তিকা হ'ল আজি পুৰুষৰ জাক।

(১১)

তিকাৰ মনো হ'ল ইফালে মতা দেখিলেই উৰা,
ভাবিলে ভাল মতাৰ দৰে হে সাজপাৰ পিন্ধি ফুৰা,
হাতৰ কাণৰ কৰিলে খালি, বেঁকা কৈ ল'লে সেওঁতা ফালি ;

তবণি নাপাই সেন্দূৰৰ ফোঁট পলাল কপালৰ পৰা,
নাকৰ ওপৰত উঠিল চচ্মা ক্ৰেম সোণেৰে গঢ়া।

(১২)

ফুৰা-চকা কথা-বাত্তাত পুৰুষৰ লাগিল ত্ৰাস,
লগৰ সঙ্গী হাবমোনিয়ম্ নাটক, উপন্যাস।

ঠাকুবক দি বন্ধা-বঢ়া, নগুৱাৰ ভাগত মছা-সৰা,
ঘাগৰীগতীয়া চেলিংখন লৈ দিলে পদূলিত খোজ,
মুখলৈ চাই মতানে মাইকী পাবা নে কিবা বুজ ?

(১৩)

ইমানতেই নহয় অন্ত, নামৰ ফাললৈ চোৱা,—

মতাৰ নাম হ'ল প্ৰেমদা, যশোদা, তাক নো কি বুলি কোৱা ?
বিমলা, কমলা, মোহিনী, বাধা, নহলে এডোখৰ নেগুৰ বন্ধা,
দেখা নাপালে মতা নে মাইকী ভাবোঁতেই ওলায় ঘাম,
আচৰিত নহবা কুমুদিনী ফুকন মতা মানুহৰে নাম।

(১৪)

চন্দ্ৰ সূৰ্য্য নগেন্দ্ৰ বালাৰ বালা সোলোকাই থ'লে
পাৰিবা নে কব তিকা বুলি নামটো মাথোন ক'লে ?
উপাধি দেখি প্ৰত্যয়-খৰা, শইকীয়া, বৰুৱা, ফুকন, বৰা,
ব্যাকৰণৰ সাধ্য নাই লিঙ্গ নিকপণ কৰা,
গিবীন্দ্র বৰুৱাক স্ত্ৰীলিঙ্গ বুলি কেনেকৈ নো বাক ধৰা ?

(১৫)

মজাৰ ধেমালি ! মতাই সুখ পাই তিকাৰ দৰে সাজি,
(কিন্তু) গাইমুৱা মতাক স্বামী লবলৈ তিকা নহয় বাজি।
মাইকীৰ পালতো একেই কথা, বং পাই নিজে সাজি মতা,
মতাই কিন্তু নোখোজে লব মতা-মুই তিবীক বাছি,
শেষ ফলত সোমাব লাগে কাৰবাৰ ঘৰত যাচি।

(১৬)

ছফালৰ পৰা বিপৰীত সোঁত থাকিলে এনেকৈ ব'ই,
কোনোবা দিনা ব'ব লাগিব নতুন এশুঁতি হ'ই।
পুংলিঙ্গ স্ত্ৰী-লিঙ্গৰ সকলো চিন, স্ত্ৰীৰ লিঙ্গত ঘাবগৈ লীন,
ব্যাকৰণে মোট সলাব নতুনকৈ কাচি-পাৰি,
বিধাতা পুৰুষো 'জক' হৈ সোমাব ছুৱাৰ মাৰি।

জাত-বন্ধা ।*

(১)

বামুণ গাৰুঁৰ বাপুসকল এদিন একেলগ হৈ,
কবিলে স্থিৰঃ—মাটি লৈ খেতি কৰিব গৈ ।
নহলে বিহে দিনক দিনে হৈছে বজমানবোৰ,
শব্দ-পাতি নোহোৱা হৈ খোৱাৰ মৰিব মূৰ ।
যেনে কথা তেনে কাম, ওলাল সকলো গঞা,
ওলাল নদাই, ওলাল ভদাই ওলাল দেউবাম-দয়া ।
টিকিধৰ বাপু, ফেদাই শৰ্ম্মা, দীনাই, মধু, জাতি,
আক বহুত ওলাল চাবলৈ বিচাৰি এডোখৰ মাটি !

(২)

মিৰি-পামৰ ওচৰত আছিল বহুতো পতিত মাটি,
ভাগ বাটি বাপুসকলে ল'লে হাবি-বন কাটি ।
মাটি ভাঙিলে ডবল কোবেৰ ব'দতে সিজি আধা,
গুটি সিঁচিব সময় পবিলত মিৰিয়ে দিলে বাধা ।
মিৰিয়ে বোলে কেলেই দিম আমাৰ ওচৰৰ মাটি ?
তাতেই আমি কৰিব লাগিব আগলৈ খেতি-বাতি ।
বাপুসকলে বোলে তহঁতৰ তাত কি আছে হাত ?
চৰকাৰী মাটি বেয়ে ভাঙে তাৰেইহে স্বত্ব তাত ।

* বয়োবৃদ্ধ সাহিত্যিক আৰু প্ৰসিদ্ধ সংস্কাৰক শ্ৰীযুক্ত কমলাকান্ত
ভট্টাৰ্য্য ডাঙ্গৰীয়াৰ পৰা শুনা এটা সত্য ঘটনা লৈ লিখা ।—লিখক ।

মিৰিয়ে বোলে আগলৈ আমি ভাঙিলোঁ হেঁতেন তাক,
তহঁতে কিয় ললিহি বাক লুপ্তনি আমাৰ হাক ?
এনেকৈয়ে ছয়ো দলৰ লাগিল কান্দিয়া বৰ,
গতি বিষম দেখি দিলে বাপুসকলে লৰ ।

(৩)

খেদা খাই বাপুসকল গাৰুঁলৈ ঘূৰি গ'ল,
পিচদিনাখন আহিল আকৌ বান্ধি ডাঙৰকৈ দল ।
দা-কটাৰী, লাঠি-টাঙোন, বাৰ যি আছে লৈ,
মিৰিব লগত যুঁজিবলৈ আহিল পয়োভৰ কৈ ।
ঘৰবে পৰা বাপুসকল গৈছিল জলি-পকি,
মিৰিহঁতো আহিল খেদি মুখত যি আছে বকি ।
তৎক্ষণাৎ বাপুসকলে মিৰিলৈ ললে চোঁচা,
কোনোৱে দাঙি ভলুকা-টোকোন, কোনোৱে দাঙি ঘোচা ।
মিৰিহঁতো সমুখ হ'ল আগলৈ পেলাই থুই,
বাপুহঁতৰ জাতত লাগিল যেন খাণ্ডবৰ জুই ।
উপায় বুধি নোহোৱা হৈ কাছুটি কোঁচাই ল'লে,
হাতৰ অস্ত্ৰ অচল হ'ল, সামৰি-সুতৰি থ'লে ।
অলপমান সময় এনেদৰে উছোগ পৰ্বতে গ'ল,
এনেতে মিৰিব নতুন সহায় যুদ্ধত উপস্থিত হ'ল ।
চাৰি জনী মিৰিয়নীয়ে ভাতৰ পোতনি লৈ,
ছটিয়াই গ'ল বাপুসকলৰ গালৈ লক্ষ্যকৈ ।

বিপ্রসকলে বোলে এতিয়া জাত-কুল তেনেই যায়,
 নালাগে মাটি পলোরাইঁক, ববৰ সকাম নাই।
 এই বুলিয়েই কাছুটি এৰি দিলে ঘৰলৈ লব,
 পোতনি ছটিয়াই মিৰিয়ে পিচত খেদিলে বহুতো পৰ।
 ঘৰত বাপুৰে শপত খালে নকৰেঁ। খেতি তাত,
 মাটিৰ লগত মিৰিব হাতত নোৱাৰি দিব জাত।
 তেতিয়াৰ পৰা কোনো বাপুৰেই নিদিলে সিঠাইত ভৰি,
 মিৰিহঁতে লাভতে পাই ল'লে ভাগ ভাগ কৰি।
 বাপুসকলে, দুখ কৰিলে, মিৰিয়ে ভুঞ্জিলে ফল,
 বাপুসকলে বোলে যি হোক, পৈতৃক জাতটো ব'ল।

প্রশ্ন।

নিজ স্বত্ব বাখিবৰ নাই শক্তি বাব,
 তাৰ বদি থাকে জাত, জাত যায় কাৰ ?

দুখীয়া।

(১)

দুখীয়াৰ ঘৰ গাৱঁৰ মাজত,
 নিচেই নিমাখিত প্ৰাণী ;
 ভঁৰালত নাই খাবলৈ ভাত,
 ল'বলৈ কাপোৰ-কানি।

ঘৈণীৰ বাহিৰে ঘৰত কোনো
 মাত-বোলল'ই নাই ;
 দিনৰ দিনটো কামত ঘূৰি
 গধূলি এসাজ খায়।
 বাপতী কলীয়া ঘৰৰ ভেঁটিটো,
 তাতেই জুপুৰা ঘৰ ;
 সেয়ে দুখীয়াৰ যথা সম্পত্তি
 তাতেই চেনেহ বৰ।
 অলপ বাজহ তাকে দিওঁতেই
 দুখীয়াৰ মলিন মুখ ;
 মোজাদাৰেও অৱস্থা দেখি
 কৰিলে বহুতো দুখ।
 ক'লে “খাজানা এৰিলেঁ। ইবাৰ,
 ময়ে দিম তোৰ হৈ ;
 দুখীয়াই শুনি কৰিলে সেৱা
 ভক্তিত গদগদ হৈ।
 মোজাদাৰৰ দয়াৰ কথাকে
 আটাইৰে আগত ক'লে ;
 বাজহৰ ধন খৰছ কৰি
 কাপোৰ একোখন ল'লে।
 পিচত এদিন মোজাদাৰে
 কৰিলে “নোটিচ” জাৰি ;

এপষৰ ভিতৰত দুখীয়া যাব
 এৰি থৈ পৈতৃক বাৰী।
 বাতৰি ওলাল বাজহ নিদিয়াত
 নীলাম হৈ গ'ল মাটি ;
 মৌজাদাবেই সামৰি থ'লে
 দুখীয়াৰ নামটো কাটি।

(২)

মৌজাদাবে মৰম কৰি
 ল'লে বাজহৰ ভাব ;
 ভুলকৈ বুজি দুখীয়াৰ উঠিল
 খন্তত কঁপনি গাব।
 মানুহৰ আগতে মৌজাদাবক
 পাৰিলে বেয়াকৈ গালি ;
 প্ৰভুৰ ইঙ্গিতত টেকেলাই দিলে
 দুখীয়াৰ মূৰটো ফালি।
 সহিব নোৱাৰি দুদিন পিচত
 চুচৰি বাগৰি গৈ ;
 আদালতত কৰিলে গোচৰ,
 টকা ধাবকৈ লৈ।
 ঘৈণাৰ কাণৰ কৰীয়া জোৰে
 যোগালে উকীলৰ “ফীজ” !

ধৰ্ম্মাৱতাৰৰ বিচাৰত হ'ল
 গোচৰটো “ডিচ মিচ”।
 দেশ-কালৰ সম্মান ৰাখি
 হাকিমে দিলে বায় ;
 কোনে শুনিছে দুখীয়াৰ গোচৰৰ
 ইয়াতকৈ স্তুবিচাৰ পায় !

(৩)

ইয়াৰ পিচত এদিন পুৱাতে
 চিপাহী-দাবোগা গৈ ;
 দুখীয়াৰ ঘৰৰ ভিতৰত সোমাই
 চালে পাত-পিত কৈ।
 উলিয়াই ললে চালৰ পাচত
 সোণৰ মাদুলী পাই ;
 দুখীয়াই বোলে ঈশ্বৰে জানে,
 আগেয়ে দেখাই নাই।
 দাবোগা বাবুৱে দুখীয়াক ধৰি
 বান্ধি থানালৈ নিলে ;
 গোটেই বাটত ঢকা-চাপৰ
 যিমান পাৰিলে দিলে।
 মাদুলী হেনো মৌজাদাবে,
 ৰাতি হৈছিল চুৰ ;

লাহে লাহে বেমাৰ বাঢ়িল,
 দুখীয়াৰ হেৰাল মাত ;
 অৱস্থা দেখি ঘৈণীয়েকৰ
 তত নাথাকিল গাত ।
 বাউলী হৈ ডাক্তৰ মাতিলে
 তিনি চাৰিবাৰ গৈ ;
 দুখীয়া দেখিয়েই নাহিল ডাক্তৰ,
 সময় নাই নাই কৈ ।
 শেহত যেতিয়া ভৰিত পৰি
 বৰকৈ বিনাই ক'লে ;
 'ভিজিট' দিব হাতৰ থাকজোৰ,
 এবাৰ দয়াকৈ গ'লে ।
 ডাক্তৰ বাবুৰ ওলাল তেতিয়া
 সময় কেনেকৈ ;
 লাহে লাহে খোজ ধৰিলে
 হাতত "টেথিচ'কপ্" লৈ ।
 গৈ পালতে চকু মেলিলে,
 ল'লে ঘৈণীক চাই ;
 পিচ মুহূৰ্ত্তত ডাক্তৰে দেখিলে
 দুখীয়াৰ ধাতু নাই ।
 দাকণ শোকত বিধবা পৰিল
 "মাটিত অচেতন হৈ ;

খজ মূৰা হৈ ডাক্তৰ থাকিল
 অলপ আঁতৰত বৈ ।
 চেতনা পালত খস্মেৰে ক'লে
 কৰি খবধৰ বৰ :—
 "আগেয়ে মোৰ 'ভিজিট' দি ল,
 পিচত যি কৰ কৰ ।"
 বিধবাই দিলে সধবাৰ চিন
 হাতৰ থাকজোৰ খুলি ;
 সবেগে ডাক্তৰ ওলাল বাহিৰ,
 'হেটেৰে' ফেঁটটো তুলি ।
 বিধবাই বিনালে বাগৰি বাগৰি
 দুহাতে ধাকুৰি হিয়া ;
 নোলাল এজনো এনে বিপদত
 এবাৰ সাহুনা দিয়া ।

*

*

*

*

*

বাতি ছপৰত দুখীয়াৰ ঘৰত
 নাচিছিল অনল শিখা ;
 সিদিনাৰে পৰা বিধবাক আৰু
 কেৰেঁ পোৱা নাই দেখা ।

—
অন্ত